MUNDARIJA

Kirish……...….3

I BOB. Zamonaviy tarjimashunoslikda badiiy tarjimaning roli

1.1. Tillararo muloqot jarayonida badiiy tarjima va uning qiyinchiliklari…6

1.2. Badiiy tarjimada milliylik muammosining berilishi.....16

I bob bo‘yicha xulosa.....24

II BOB. Badiiy tarjimada milliy koloritni saqlash masalalari

2.1. Badiiy tarjimada adekvatlikka erishish muammolari……26

2.2. Milliy kolorit va uni tarjimada berilishi……36

II bob bo‘yicha xulosa.....46

III BOB. Jeyn Ostin ijodiga murojaat (G’urur va Andisha)

3.1. Jeyn Ostin va uning “G‘urur va Andisha” asari……47

3.2. “G‘urur va Andisha” asari tarjimasida milliy koloritni berish……54

III bob bo‘yicha xulosa.....57

Xulosa……...……..58

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati……..……...60

Ilova

KIRISH

Biz bugungi kunda zamonaviy hayotimizni chet tillar va ularning o‘rganishsiz tasavvur etaolmaymiz. Zero biror bir chet tilini mukammal tarzda bilish bugungi kunda yangilik darajasida emas balki talab darajasiga ko‘tarildi. Shu bilan bir qatorda tarjima va tarjima sohalari ham yildan yilga rivoj topmoqda bunga sabab o‘z adabiyotimizni chet davlatlarga tanitish va albatta ushbu boy adabiy me’rosimizni tarjimasi mobaynida undagi o‘ziga hoslikni saqlash juda muhimdir.Chunki har qanday tarjimani mukammal amalga oshirish uchun ikki tilni ham ona tilini ham chet tilini ham mukammal tarzda egallash lozim. Til o‘rganishning eng oson va qulay yo‘llaridan biri bu tarjima deb aytsak xato qilmagan bo‘lamiz, chunki tarjima jarayoni o‘ta murakkab jarayon hisoblanib unda nafaqat til bilish balki til me’yorlaridan to‘g‘ri foydalanaolish juda muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjima sohasi shunday bir umumiy sohaki u o‘z ichiga jamiyatimizning barcha sohalarini oladi. Shu bilan bir qatorda tarjima sohalarining xilma xilligi va betakrorligi bilan ajralib turadi. Ammo badiiy tarjimaing o‘rni ushbu sohalar va yo‘nalishlar orasida tutgan o‘rni beqiyosdir. Chunki badiiy asar bu eng avvalo biror bir mamlakatning madaniyat o‘choqlarida yaratilgan bebaho me’rosdir uning boshqa bir tilda qayta yaratilishi yani tarjima qilinishi bu juda muhim ijtimoiy hodisadir. Shunday badiiy asarlarning tarjimasidan tarjima qilingan mamlakatning kitobxonlari beqiyos badiiy va ma’naviy ozuqa oladi. Agar tarjimon o‘z oldiga qoygan maqsadini amalga oshirishni xohlasa u ikki til va ikki mamlakat tarixi ularning madaniyati haqida to‘liq ma’lumotlarga ega bo‘lishi lozim hisoblanadi.

Mavzuning dolzarbligi. Hozirgi kunda minglab milliy adabiyotlarimiz chet tillariga tarjima qilinayotir va shu qatorda chet el adabiyotlari ham bizning tilga o‘girilmoqda. Bu albatta juda yaxshi natija deb aytishimiz mumkin lekin har bir plyusning minusi yoki har bir yaxshi natijaning yomon tarafi ham bo‘ladi.Badiiy tarjima bu shunday bir nozik va estetik jarayonki uning jarayonida tarjimondan yuksak tajriba va mahorat talab etiladi. Hozirgi kunda bevosita tarjimalarni topish juda qiyin masala bo‘lib qoldi ya’ni badiiy tarjimonlar chet tilidagi badiiy asarni

bevosita emas balki bilvosita bir bir til yordami orqali amalga oshirishmoqda. Bunday tarjima bevosita qilingan tarjimadan anchagina farq qiladi chunki bilvosita tarjimada o‘sha bir mamlakatga tegishli bo‘lgan milliy o‘ziga xoslik, ya’ni milliy koloritni berilishi uncha talabga javob bermaydi bunga sabab o‘sha chet tilidagi asar boshqa bir til orqali o‘z xususiyatini ancha yoqotadi ya’ni o‘ziga xosligini yoqotadi bu esa kutilgan natijani bermaydi kutilgan natija esa kitobxonga ta’sir o‘tqazaolish va uni hayratlantirish juda muhimdir.Agar tarjimon bevosita tarjimada xuddi shunday natijaga erishaolsa kitobxonlar yana bir betakror tarjima asrga erishishgan deb bemalol ayta olamiz.

Tadqiqotning maqsad va vazifalari. Mazkur bitiruv malakaviy ishining maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Tarjima va badiiy tarjima to‘g’risida batafsil ma’lumot berish;
2. Badiiy tarjima matnlarini tarjima qilinishi va ularni tarjima qilishdagi o‘ziga xos xususiyatlar;
3. Badiiy tarjima matnlarini tarjima qilish jarayonida qo‘llaniladigan usullar va usullar haqida ma’lumot berish;
4. Badiiy tarjima jarayonida ingliz tilida berilgan asarni o‘zbek tili vositalari yordamida almashtirish va muqobil variantlarini berish;
5. Badiiy asarlarni tarjima qilishda kelib chiqadigan muammo va qiyinchiliklarga yechimlar topish;
6. Ingliz tilidan o‘zbek tiliga qilngan badiiy asarlarni tarjimalarini tahlil qilish;
7. Badiiy asarlarni tarjima qilishda milliy koloritni berish bo‘yicha tavsiyalar berish.

Mavzuning o‘rganilganlik darajasi. Ushbu ishning o‘rganilganlik darajasiga ko‘ra Ingliz tili adabiyotiga bundan oldin ham murojaat qilingan bunday asarlardan Chol va Dengiz asarining tarjimasini undan tashqari yana bir qancha Ingliz tilidagi asarlarning tarjimasini misol sifatida keltirishimiz mumkin. Ushbu mavzu yuzasidan yana Ingliz adabiyoti durdonalaridan mashxur ingliz adibi va yozuvchisi ingliz asdabiyotshunosligining asoschilaridan biri V.Shekspirning bir qabncha

asarlari tarjimasi borasida olib borilgan ishlarni keltirib o‘tishimiz mumkin. Romeo va Julyetta, Qirol Lir va boshqa bir qancha asarlar tarjimasi mobaynida ushbu mavzu yuzasidan ishlar olib borilgan.

Tadqiqot obyekti va predmeti. Ingliz tilida yaratilgan dunyoga mashhur ingliz adibasi Jeyn Ostinning “Gurur va Andisha” asarini tarjimasida milliy koloritni saqlash muammosi bitiruv malakaviy ishimizning obyekti bo‘lib hisoblanadi.Bundan tashqari ushbu asarning bevosita amlga oshirilgan tarjimasi mavjud emas faqatgina rus tiliga tarjima qilingan tarjimasi bo‘lganligi tufayli biz ingliz tilidan bevosita tarjima qilishda badiiy asar tarjima qilish yo‘llarini ko‘rib chiqish va betakror badiiy tarjimani amalga oshirish yo‘llari bitiruv malakaviy ishimizning predmeyi bo‘lib hisoblanadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi. Ushbu bitiruv malakaviy ishimizda biz dunyoga mashxur ingliz adabiyotining durdona asrlaridan biri bo‘lmish Jeyn Ostinning “G’urur va Andisha “ asari tarjimasida milliy koloritni berilishi asardagi milliy o‘ziga xoslikni berilishi muammosini hal etish.Shuni aklohida ta’kidlab o‘tish lozimki milliy koloritni berilish muammosi bundan oldin ham murojaat qilingan bo‘lib ammo bizning tanlagan asarimiz shu vaqtgacha boshqa tillarga tarjima qilingan bo‘lib ammo O‘zbek tiliga bevosita tarjma amalga oshirilmagan va faqatgina rus tiliga tarjima qilingan matndan bilvosita tarjima amalga oshirilgan. Biz ishimizda batafsil Jeyn Ostinning hayoti va ijodi haqida ma’lumotlar berdik va asardan na’muna sifatida bevosita tarjima amalga oshirdik. Ushbu tarjimada milliy koloritning berilishini ta’minlashga harakat qildik.

Tadqiqotning tarkibiy tuzilishi. Mazkur bitiruv malakaviy ishi Kirish, 3ta Bob, Xulosa, Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati va ilovadan iborat. Tadqiqotning umumiy hajmi 61 sahifani tashkil etadi.

I BOB

Zamonaviy tarjimashunoslikda badiiy tarjimaning roli

1.1. Tillararo muloqot jarayonida badiiy tarjima va uning qiyinchiliklari

Ingliz tili termini bo‘lmish “translation” (tarjima) birinchi bor 1340- yillarda ishlatilgan, ushbu so‘z yoki termin aslida Qadimiy Fransuz tilidan olingan bo‘lib ‘translation’ yoki yanada aniqroq qilib aytadigan bo‘lsak Lotin tilidan olingan bo‘lib ‘translatio‘ (‘transporting’ Eng . o‘tkazish, yetkazish Uzb.), ya’ni ushbu so‘z ‘transferre’ fe’lining sifatdoshi bo‘lib (‘to carry over’ Eng.) hisoblanadi. Hozirgi kunda tillar dunyosida tarjimaning ko‘pgina ma’nolari mavjuddir, ular tarjimaning ijtimoiy hodisa ekanligi, matn tarjimasi tarjimaning asosi va yana bir ma’nosi tarjimaning ishlab chiqaruvchiligi ya’ni barchaga ma’lum bo‘lgan ma’no ‘tarjimonlik xizmati’ kabilardir. Tarjima jarayoni ikki bir biriga umuman o‘xshamaydigan tillar o‘rtasida yozma matnning tarjimasi sifatida tushuniladi (ST text Eng. AM asaliyat matni Uzb.) , asliyatda va verbal tilda esa, (SL source language Eng. yoki AT asliyat tili Uzb.), yozma matnga esa (TT target text Eng. yoki AM asilyat matni Uzb.) har xil tillar o‘rtasidagi ijtimoiy holat tushuniladi. Masalan: Agar biror bir matnni yoki asarni O‘zbek tilidan Ingliz tiliga tarjima qilsak, bu holatda ST yani AM asliyat matni bu O‘zbek tili TT esa yani TM tarjima matni bu Ingliz tili hisoblanadi. Bunday turdagi tarjima tillar aro tarjima deyiladi, va tarjimaning uchta kategoriyalaridan birini Rus- Amerikalik strukturachi Roman Jeykebsn (1896-1982) o‘zining Tarjimaning lingvistik aspekylari qo‘llanmasida quyidagicha ta’riflaydi. Jeykebning kategoriyasi quyidagicha: Tillararo tarjima bu boshqa bir tildagi matnni tarjima tili birliklari orqali to‘g’ri tanlanishi va berilishidir.

Tarjima to‘g’risidagi ma’lumotlar uzoq tarixga borib taqaladi. Tarjima amaliyotining qadimgi zamondagi asosiy bajargan vazifasi bu madaniy va diniy ma’nodagi matnlarni tarjima qilish va ularni tarqatishdan iborat bo‘lgan. G’arbda tarjimaning turli xil ko‘rinishlari Sitseron va Goratsiylar tomonidan ishlatilgan (eramizdan avvalgi birinchi asr) ular qatorida Avliyo

Jeroumni(eramizning tortinchi asri) ham olib borgan ishlarini koʻrishimiz mumkin. Biz bilamizki ularning tarjima toʻgʼrisidagi nazariyalari tarjima sohasida betakror manbaa sifatida yigirmanchi asrgacha qoʻllanilgan. Iloh Jeromning Grek Septuaginta Bibliyasining Lotin tiliga tarjima qilinishi Bibliyaning tarjima qilinishiga turtki boʻladi. Gʼarbiy Yevropada Bibliyaning tarjimasi minglab yillar davomida koʻpgina bahslarga sabab boʻlgan, va ayniqsa bu bahslar oʻn oltinchi asrdagi Reformatsiyaga sabab boʻlgan . Xitoyda esa Budda sutralarining tarjimasi eramizning birinchi asridan tarjima xususida koʻpgina bahslarga sabab boʻlgan. Tarjima yigirmanchi asrning oxirrogʼlariga kelibgina oʻz qolpiga ega boʻla boshladi. Bundan oldin tarjima bor yogʼi til oʻrganish yoʻnalishi sifatida yuritilgan. Oʻn sakkizinchi asrning oxiridan to 1960- yilgacha va undan keyinroq ham oʻrta maktablarda gramatik tarjima sifatida maʼlum boʻlgan. Klassik Lotin tiliga, Yunon va albatta zamonaviy chet tillariga asoslangan ushbu soha tillar gramatikasini chuqurroq oʻrgangan. Qonun qoidalar tarjima orqali tekshirilgan, yaʼni gaplarning tuzilishining toʻgʼri kelmasligi va toʻgʼri tarjima birligining berilishi va boshqalar. Ushbu uslub bugungi kunda ham uchraydi va qoʻllaniladi. Tarjima sohasi koʻproq tanilgan toʻrtta yoʻnalish mavjud. Gap shundagi ushbu toʻrt yoʻnalish tarjimaning amaliy yoʻnalishi va unda olib boriladigan faol izlanishlarni samarasini belgilaydi. Boshida tarjimaga boʻlgan talab juda yuqori edi va bu oʻzidan oʻzi tarjima sohalarining kengayishiga olib keldi, ushbu iqtisoslashgan loyihalar ham bakalavr yoʻnalishidagi talabalar ham magistrlar uchun. Minglab talabalarni oʻziga jalb etayotgan loyihalar, ularni kelajakda professional tarjimonlar boʻlib yetishishlariga va har sohadagi tarjimada ustasi farang boʻlib yetishishlariga juda yaxshi imkoniyatdir.

Tarixdan maʼlumki, tarjimaning har bir turi u hoh yozma hoh ogʼzaki boʻlsin umum insoniy aloqalarni mustahkamlashda juda muhim rol oʻynagan. Dunyoda tovar ayirboshlash qanchalik rivojlangan boʻlsa, tarjimaning muhimlik darajasi ham shunchalik rivojlandi. 2008 –yilga kelib Yevro Ittifoqda tarjima

va tarjima sanoati 5.7 milliard yevroni tashkil qildi. Shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki tarjima fan sifatida 20-asrning 2-yarmida o'qitila boshlandi. Ingliz tilida so'zlashuvchi mamlakatlarda ushbu termin 'tarjima ilmi' sifatida tanilishiga AQSHlik Niderland olim Jeyms S. Holms (1924-1986) sababchi bo'lgan. Undan rashqari Holms o'zining 1972 yildagi kalit so'zlar to'plamida tarjima va uning muammolarini noodatiy holat deya klastr sifatida tasvirlagan, ammo uning ushbu to'plami 1988 yildagina keng ommaga ma'lum bo'lgan. (Holms 1988b/2004:181) 1995-yilga kelib uning Tarjima Ilmi nomli ikkinchi to'plami: ushbu birlashtirilgan to'plamda tarjima ilmining hayratlanarli darajadagi rivoji va xalqaro miqyosdagi muhimlik darajasi' (Snell-Honbi 1995, kirish qismi) to'g'risida so'z borgan. Mona Beyker Holmsning 1-ishiga yozgan kirish qismida shunday deydi (Beyker va Melmker 1998:) tarjimaning yangi bosqichdagi rivoji balkim 1990-yildagi olimlar ishiga turtki bo'ladi deb aytaolamiz. 2008-yilga kelib Insiklopediyaning 2-to'plamida o'sha taxminlar qay darajada to'g'riligini ko'rdik. Bunda yangi javobi topilishi kerak bo'lgan savollar ko'p jihatli oldinga qoyilgan maqsad va vazifalar oldingi rivojlanish bosqichlariga Yevroga tegishli bo'lgan birlashmalar bilan bog'liqdir (Beyker va Saldana 2009:) Tarjima har qanday madaniy diplomatik aloqalar; insonlar o'rtasidagi bir ikkita tushunarsiz bo'lgan narsalar adabiyot va intelektual odatlar; biror bir davlatning kuchli bo'lmagan adabiyotidagi biror bir yo'nalishi sisosatchilarning to'gri siyotsatlari orqali boshqa bir mamlakatning adabiyoti va albatta tarjima orqali boyitib borilishi mumkun.

AQSH ni misol sifatida oladigan bo'lsak uyerda tarjima materiallari uncha ko'p chop etilmaydi (faqatgina 1 yil mobaynida chop etiladigan kitoblarning 3% nigina tashkil etadi) gap shundagi Amerikaliklar adabiyot, falsafa va boshqa ruhiy holat bilan bogliq bo'lgan masalalar bilan uncha qiziqishmaydi. Boshqacha qilib aytganda, tarjima madaniyati chet el materiallariga bevosita bog'liqdir, chunki tarjima ishlari keng auditoriyadagi o'quchilar tomonidan o'qilishni talab qiladi. Shunday qilib biz bemalol

tarjimani muhimlik darajasini dunyo miqyosida juda muhim va baland deb aytaolamiz. Yozma matnlarning o‘rni ushbu holatda beqiyosdir deb ta’kidlaydi Niderland jamiyatshunosi Abram de Svon, uning fikricha yozma tarjimaning beqiyosligi shundaki boshqa bir madaniyatni anglash uchun siz albatta o‘sha madaniyatning kitoblarini o‘qishingiz lozim deya aytib o‘tadi. Badiiy tarjima esa ushbu madaniyatlarni o‘rganishdagi madaniy xilma-xillikdir bu esa juda muhim jihat. Umberto Ekoning fikricha Yevropa tili bu tarjimadir. Yevropa Ittifoqi badiiy tarjimaga katta etibor beradi ammo badiiy tarjimonlarga emas. Har yili Yevro Ittifoq tomonidan ma’lum bir tarjima loyihalariga 2mln yevro miqdordagi grant ajratadi. Ushbu ta’minot chop qiluvchilarga yetib boradi tarjimaning haqiqiy yaratuvchilariga emas. Namunaviy bozor uslubida tarjimonning ishi uning bilim darajasiga qarab baholanadi, bunda yana tarjimin ishining sifati, qancha vaqtda ishning bajarilganligi va shunga o‘xshagan belgilar orqali muharrirlar iqtisodiy subsidiya sifatida tarjimonlarga shartlar qoyadilar.Gap shundaki aslida namunaviy bozor uslubi ishlamaydi. Badiiy tarjimonlar tarjima bozorida unchalik ko‘p talab etilmaydilar, umuman olganda ularga bo‘lgan talabni yo‘q deb ham aytaolamiz. Bunga sabab tarjima ishidagi ko‘rinmaslik xususiyatidir: ya’ni tarjima ishida biz tarjimonning artistik mahoratini ko‘raolmaymiz, ommaviy ishlarda ham huddi shunday chunki badiiy tarjimonlar namunaviy tarjima bozoriga kirish imkoniyatiga ega emaslar. Ushbu muammoning sababi badiiy tarjimaning asrliligi va u bo yog’I odamlar qo‘lida oddiy kitob sifatida qolib ketishidir, ushbu muammo 1970-yillarigacha ommaviy bo‘ldi o‘sha yilda yuqori rivojlanishda bo‘lgan kitob bozori talabiga binoan professional badiiy tarjimonlarga bo;lgan talabni kuchayishiga sabab bo‘lishdi.

Shunday qilib, tarjimonlar mualliflik huquqi doirasida badiiy ishlarning yaratuvchilariga aylanishadi va ular huddi haqiqiy mualliflar kabi ishlaridan rohatlanishadi, ularning har kunlik chop etish amaliyotida ular ozmi ko‘pmi almashiniladilar. Tarjimonlar madaniyatlar aro eng muhim

koʻprikdirlar, ammo tarjimonlik bozorida ularga qora ishchi sifatida qarashadi; ular byudjetning oxirgi oʻrinida turishadi. Ammo bu hol Yevropa mamlakatlarining 23 tasida bekor qilingan, ushbu 23ta davlatning 20 tasida badiiy tarjimonlarning oʻrtacha taminlov darajasi 60%dan ham kam hisoblanadi ushbu 23 davlatdan 14tasida ushbu koʻrsatkich 50%ni ham tashkil qilmaydi. Badiiy tarjimonlar va boshqa ijodkorlarning olaydigan toʻlovlariningfarqi shundaki: tarjimonlar tarjima qilganlari uchun olishadi xolos va ushbu toʻlov unchalik katta emas. Bir xil davlatlarda mualliflik toʻlovi qolgan t'olovlarga qarab beriladi, lekin foiz shunchalik kamki u arzimagan toʻlovni tashkil etadi.

Badiiy tarjimonlik faoliyati qiyin va faoliyatni baholovchi toʻlov ham katta emas. Badiiy tarjimonlar juda katta bosim ostida faoliyat olib borishadi. Hayratlanarlisi shundaki ishlab chiqarishi past koʻrsatkichli mamlakatlarda tarjimonlarga kam rag'badlantirish puli beriladi, agar misol sifatida oladigan boʻlsak ishlab chiqarish boʻyicha yuqori oʻrinlarda turadigan Niderlandiyada Yevropa mamlakatlari oʻrtasida eng kam rag'batlantiruv beriladi. Badiiy Tarjima sohasidagi muammo katta muammo hisoblanadi, ammo Yevropa Birlashmasiga buni qizig'i yoʻq. Shuning uchun ham Madaniyat, Ta'lim va Audiovisual Agentligi boʻlayotgan muammoli vaziyatlarga jiddiy qaramoqda.

Agar Yevropa ittifoqi madaniy va ma'rifiy almashinuvni istasa ushbu yoʻnalishga yaxshiroq etibor berishi kerak. Badiiy tarjima bu oddiygina san'at emas balki madaniy birlikdir: u bizning infrastrukturamizdir. Shuning uchun ham, adabiyot boshqa madaniy loyihalardan farqlanib turishi lozim, uning alohida oʻziga tegishli moliyasi boʻlishi lozim. Siyosat esa oʻz oʻrnida ushbu tarjimonlarni har doim har taraflama qo;llab quvvatlab turishi va ularning hozirgi madaniyat va ma'naviyatdan xabardor etib tturishlari lozim.

Alohida e'tibor tarjima markazlariga qaratilishi darkordir, chunki uyerda kam haq to;lanadi lekin yuqorida aytib oʻtilgan maqsadlarga erishishga eng maqbul yoʻldir. Koʻpgina mamlakatlarda hozirgi kunda bir

ikkita shunaqa markazlar faoliyat olib boradi. Shunday markazlarda tarjimonlar o‘z tarjimalari ustida ishlashadi, (ba’zida tarjima qilinayotgan asarning muallifi bilan birgalikda), kutubxonalarda izlanishlar olib borishadi, boshqa davlat tarjimonlari bilan fikr, bilim va tajriba almashishadi, bu esa o‘z o‘rnida tarjimonlarga o‘zlari o;rgangan chet tilini yanada bilish darajasini oshirishlariga va o‘sha tilning milliy madaniy qarashlarini to‘liq anglashlariga juda yaxshi imkoniyat bo‘ladi. Shunday loyihalarda Yevropa Ittifoqida tarjimonlar uchun alohida bir yillik grant ishlab chiqildi va unga YevroIttifoq madaniyat byujetidan 9% mablag’ ajratildi. Undan tashqari ushbu loyihadan keyin ham tarjima markazlarida unchalik yaxshilanmadi chunki uyerdagi ahvol rosrdan ham unchalik yaxshi emas edi, ular o‘z yo‘nalishlarida ishlarini davom ettirishlari yoki ishlarini yanada rivojlantirishlariga sharoit yaratilmagan.

Biz qisqacha tarjima va tarjimonlarni moliyaviy jihatdan qo‘llab quvvatlamaslik qanday holatdalogini ko‘rib chiqdik. Hozir quyida badiiy tarjima va badiiy tarjimonlarga qisqacha ta’riflarni ko‘rib chiqamiz:

1) Badiiy tarjima umuman olganda tarjimaning bir qismi emas balki adabiyotning bir bo‘lagidir; badiiy tarjimonlar esa oddiy tarjimonlar emas balki to‘laqonli mualliflardir.
2) Badiiy tarjima har qanday madaniyatning o‘rtasidai bog’lovchi nuqtadir, bu nafaqat adabiyot balki sa’atda ham u xoh teatr, xoh kino yoki boshqa san’at turi bo‘lsin badiiy tarjimaning o‘rni beqiyosdir. Shunga ko‘ra maadaniyatlar aro aloqalar, yangiliklarni yaratish va ularni yetkazish badiiy tarjimaning sifatiga borib taqaladi.
3) Badiiy tarjimaning sifati bevosita badiiy tarjimonlarning tarjimonlik mahoratiga va sifatli badiiy tarjimani amalga oshirish qobiliyatiga bog’liqdir. Lekin hozirgi kunda badiiy tarjimaga bo‘lgan talaab unchalik yuqori bo‘lmaganligi tufayli unga yetarli e’tibor berilmayapti, undan tashqari agarda tarjimonlarga tarjima qilinayotgan tillari aloqador bo‘lgan madaniyat o‘choqlariga tashriflarni amalga oshirish imkoniyatiga

moliyaviy jihatdan ega emaslar. Sifatli badiiy tarjimani malga oshirish uchun undan tashqari tarjima asarning muallifi bilan uchrashish va boshqa mamlakatlardagi kasbdoshlari bilan uchrashuvlar seminar mashg'ulotlari va albatta master klasslarni kuzatib borishlari lozimdir.

4) Yuqoridagi ishlarni amalga oshirish uchun alohida e'tibor va qo‘llab quvvatlanish darkordir bu albatta moliyaviy masalarga borib taqaladi.
5) Agar badiiy tarjima va uning yuqori darajadagi rivoji ko‘zlansa unda u albatta iqtisodiy jihatdan qo‘llab quvvatlanishi lozim, shunday qo‘llab quvvatlanishga Yevropa Ittifoqi miqyosidagi katta bir loyihani misol qilib aytib o‘tishimiz mumkin, ushbu loyiha 2007-2013- yillarda kino sa'noatiga ajratilgan moliyaviy yordam ko‘rinishida edi.
6) Undan tashqari badiiy tarjimonlarni o‘zlari tanlagan kasblariga sodiq qolishlari uchun ham ularga ilhom va albatta yaxshi ishlash sharoiti lozimdir, bunda tarjimaga asoslangan til kurslari, ayniqsa uncha ommaviy bo‘lmagan tillar o‘rtasida, bu albatta faqatgina professional tarjimonlar o‘rtasidagina emas balki talabalar, tarjimonlik faoliyatini boshlash arafasida turgan yosh tarjimonlar o‘rtasida tashkil etish lozimdir bunda tajriba almashuvlarining o‘rni ham beqiyosdir.

Agar tarjima yoki uning tarixi xususida Ozbekiston misolida oladigan bo‘lsak XXI asr tom ma'noda mustaqil O‘zbekiston Respublikasi uchun rivojlanish va yuksalish asri bo‘lib boshlandi. Yurtimizda olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlar bundan darakdir. Vatanimizning chekka xududlari ham bugun zamonaviy shahar ko‘rinishini olmoqda. Prezidentimiz tashabbusi bilan yo‘lga qo‘yilgan namunaviy loyihadagi uy-joylar qurish dasturi shahar va qishloqlarimiz ko‘rkini yanada ochib yubordi. Yoshlar uchun yaratilayotgan keng ko‘lamli shaaroitlar ularning iqtidorini nomoyon etishlarining asosi bo‘lmoqda. Shaxsan Prezidentimiz rahnomoligida chet tillarni o‘qitilishining rivojlanishi soha mutasaddilari oldiga keng qamrovli vazifalarni qo‘ymoqda.

Prezidentimiz Islom Karimov tomonidan 2012-yil 10-dekabrda «Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g'risida»gi PQ-1875

sonli qarori imzolandi. Qarorga koʻra, 2013-2014 oʻquv yilidan boshlab Oʻzbekistonning barcha hududlarida chet tillarni, asosan, ingliz tilini oʻrganish umumtaʼlim maktablarining 1-sinflaridan boshlandi. Yosh avlodning chet tillarni oʻrganishga boʻlgan iqtidori va qiziqishi oʻtgan bir yil davomida yaqqol koʻzga tashlandi.Oliy oʻquv yurtlarida esa ayrim maxsus fanlarni, xususan, texnik va xalqaro mutaxassisliklar boʻyicha oʻqitish chet tillarda olib borish rejalashtirilmoqdai. 2013-2016 yillar davomida taʼlim muassasalaridagi xorijiy tillar kabinetlari zamonaviy axborot-kommunikatsiya va oʻqitishning texnik vositalari va anjomlari bilan qayta jihozlanadi.

Qarorda Davlat test markazi 2015/2016 oʻquv yilidan boshlab esa barcha oliy taʼlim muassasalariga kirish testlari blokiga xorijiy tilni kiritish boʻyicha takliflarni Vazirlar Mahkamasiga kiritish boʻyicha tegishli koʻrsatma berilgan. Yaʼni, abiturientlar institut-universitetlarga kirishda chet tilidan, asosan, ingliz tilidan test topshirishlari majburiy qilib belgilanadi.

Qarorga koʻra belgilangan tartib boʻyicha, chet tillar oʻqituvchilariga ehtiyoji boʻlgan uzoq tumanlar va qishloq aholi punktlarida yashayotgan aholi ichidan mahalliy davlat organlarining tavsiyanomalari asosida chet tillari oʻqituvchilarini tayyorlaydigan oliy taʼlim muassasalariga maqsadli qabulni amalga oshirishga ruxsat beriladi. Tavsiyanoma bilan oʻqishga kirganlar, tavsiyanomada koʻrsatilgan taʼlim muassasasida 5 yildan kam boʻlmagan muddatda ishlab berishlari shart.

Shuningdek, qarorda chet tillar oʻqituvchilari va muallimlarini moliyaviy ragʼbatlantirish chora-tadbirlari ham koʻrsatib oʻtilgan. Unga koʻra, qishloq joylarda ishlaydigan chet tillar oʻqituvchilarning tarif stavkalariga 30 foiz, boshqa taʼlim muassasalarida 15 foiz stavkalari miqdorida har oydagi qoʻshimchalar berib boriladi. Bu borada Vazirlar maxkamasi xuzuridagi Davlat test markazi oʻrta maktablar oʻqituvchilari uchun maxsus malaka testlarini oʻtkazdi va undan oʻtgan oʻqituvchilar yuqoridagi ustama xaqlarini olmoqdalar.

Qarorga koʻra, ikkita yangi tuzilma tashkil etildi: Chet tillarni oʻrganishni yanada rivojlantirish boʻyicha doimiy ishlaydigan Muvofiqlashtiruvchi kengash

chet tillarni o‘rganish bo‘yicha ta’lim standartlari va o‘quv dasturlari uchun javobgar bo‘lsa, Davlat Test markazi tarkibida tashkil etilgan 12 nafar xodimdan iborat Chet tillarni bilish va egallash darajasini baholash boshqarmasi chet tili bo‘yicha bilim darajasini baholash imkonini beradigan test va boshqa shu kabilarni ishlab chiqish va hakozolar bilan shug‘ullanmoqda.

Bundan tashqari, qarorda O‘zMTRK va boshqa tegishli tashkilot hamda idoralarga ham bolalar va o‘smirlarni xorijiy tillarga o‘rgatish bo‘yicha ko‘rsatuvlar tayyorlab efirga uzatilmoqda. Mustaqillik yillarida 51,7 ming nafardan ziyod chet tillari o‘quvchilari, umumta’lim matkablarida, kasb-hunar kollejlari va akademik litseylarda 5 mingdan ko‘proq lingafon kabinetlari jihozlandi.

Prezidentimizning “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch” asarida ta’kidlanganidek, “Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo‘lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko‘ra kuchli, bilimli, dono va albatta baxtli bo‘lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatimizni safarbar etayotgan ekanmiz bu borada ma’naviy tarbiya masalasi, hech shubxasiz beqiyos ahamiyat kasb etadi. Agar biz bu masalada xushyorlik va sezgirligimizni, qat’iyat va mas’uliyatimizni yo‘qotsak, bu o‘ta muhim ishni o‘z holiga o‘zi bilarchilarchilikka tashlab qo‘yadigan bo‘lsak muqaddas qadriyatlarimizga yo‘g’irilgan va ulardan oziqlangan ma’naviyatimizdan, tarixiy xotiramizdan ayrilib oxir oqibatda o‘zimiz intilgan umumbashariy taraqqiyot yo‘lidan chetga chiqib qolishi mumkin”.Yurtboshimiz o‘rinli tahkidlaganlaridek: “Keyingi yillarda milliy adabiyotimizning eng yaxshi namunalarini chet tillarga tarjima qilish va shu asosda xalqimizning hayot tarzi va insoniy fazilatlarini keng namoyish etish borasida ham katta imkoniyatlar paydo bo‘lmoqda. Lekin, afsuski, bu masalada biz hali-beri ko‘zga ko‘rinadigan amaliy natijalarga erisha olganimiz yo‘q. Ilgari o‘zbek adabiyotining namunalarini boshqa tillarga tarjima qilish asosan uchinchi til, ya’ni rus tili orqali amalga oshirilar edi. Bu borada qilingan katta ishlarni munosib baholagan holda, endilikda adabiyotimizning eng yetuk asarlarini bevosita ona tilimizdan g’arb va sharq tillariga tarjima qilishga qaratilgan ishlarni kuchaytirishimiz zarur”. [1,139].

Insoniyat tarixini barcha bosqichlarda badiiy adabiyot san’at turlarining biri sifatida ijtimoiy taraqqiyotda katta o‘rin egallab, faol rol o‘ynab kelgan. Buning sababi shuki, badiiy adabiyot ijtimoiy ong shakllaridan biri ekanligidir. Adabiyotning eng asosiy vazifasi insonshunoslikdir. Haqiqatdan ham , badiiy asarda tasvirlangan har bir obraz bevosita inson yoki inson bilan bog’liq narsa va hodisalardan iboratdir. Bundan kelib chiqadigan muhim xulosalardan biri shuki, agar badiiy asarda inson tasvirlanmas ekan, bunday asarlar haqiqiy ma’nodagi badiiy adabiyot namunasi hisoblanmaydi.

Tarjima – forscha “tarzabon” so‘zidan arabiylashib, o‘zgargan (“tarzabon” – chiroyli so‘zlovchi, notiq, tili burro kishi). Arab tilidagi “tarjimon” shaklida qabul qilingan, undan “tarjima” yoki “tarjuma” hosil bo‘lgan. O‘zbek adiblari bunday tushunchani “chevirish”, “o‘tkazish”, “qaytarish”, “ag’darish”, “o‘girish” singari atamalar bilan ifoda etadilar. Ko‘p yillar davomida “tarjima” [6, 55]. sharh, tafsir, bayon qilish, tushuntirish ma’nolarida ham qo‘llanib kelingan.

Umuman, tarjima deganda bir tilda yozilgan matn yoki aytilgan nutqning boshqa tilda qayta yaratilishi tushuniladi. Shu ma’noda tarjima xalqlar, millatlararo aloqa vositasi hisoblanadi. Tarjima hozirgi jamiyatimizning juda ko‘p sohalarida amalda qo‘llanilmoqdaki, bugungi kunda usiz taraqqiyotni tassavur qilib bo‘lmay qoldi. Ayniqsa, axborot almashinuvi o‘ta yuqori tezlik bilan amalga oshirilayotgan bugungi tezkor zamon tarjimonlarni anchagina shoshirib qo‘ymoqda. Tan olishi kerak, bugunga kelib badiiy adabiyot sohasidan ko‘ra ko‘proq fan-texnika, iqtisodiyot va siyosatga oid yangiliklar tarjimasiga ko‘proq e’tibor qaratilmoqda. Badiiy tarjimaga rag’bat nisbatan susaygandek tuyuladi.

O‘zbek adabiyoti asarlarini jahon xalqlari tillariga tarjima qilib tarqatishda katta xizmat ko‘rsatgan barcha ijod ahli chuqur hurmatga sazovor. Bular orasida“Boburnoma”ni ingliz tiliga o‘girish bilangina cheklanmay, uni atroflicha ilmiy sharxlagan, og’ir ijodiy ishni jiddiy tadqiqot bilan qo‘shib olib borgan tarjimonlar Jon Leyden, Uil yam Erskin, Anetta Beverij xonim va boshqalar, ushbu asarni fransuz tiliga o‘girib nashr ettirgan, tanishtirgan Alfred Kurella, Abdulla Qodiriyning “O‘tgan Kunlar” romanini nemis tiliga tarjima qilgan N.Tun,

“Alpomish”ni slovak tiliga o‘girgan Yan Komorovskiy kabi yuzlab tarjimonlarning qutlug’ mehnati o‘zbek adabiyotining do‘stilk sahifalariga zarhal harflar bilan yoziladi.

Badiy asarlarning o‘zbek va rus tillariga o‘girishda L.M.Penkovskiy, Vl.Derjavin, S.Lipkin, M.Salye, K.Simonov, S.Marshak, N.Gribachev, N.Ivashev, YU.Karasev, N.Vladimirova, Z.Tumanova, S.Somova va boshqa yozuvchi shoir, tarjimonlarning xizmati katta.

Jahon adabiyotining, jumladan rus va boshqa xorijiy adabiyotlarning eng sara kitoblarini o‘zbek tilida qayta yaratishda Oybek, G’ofur G’ulom, Ismoiliy, Asqad Muhtor, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Jamol Kamol, Muhammad Ali, Abdulla Sher, Shavkat Raxmon va boshqa ijodkorlarning tarjimonlik mahorati maxsus ilmiy tadqiqotlarda yaratilishiga muhtoj.

1.2. Badiiy tarjimada milliylik muammosining berilishi

Muayyan bir xalq, millat va elatga xos tushuncha, narsa va hodisalarni aks ettiradigan lisoniy vositalar badiiy asarning milliy xususiyatini belgilaydigan asosiy vositalardan hisoblanadi [7, 89]. Demak, har qanday badiiy-g’oyaviy barkamol asar o‘zida birday ham baynalmilallikni, ham milliylikni mujassam etishi bilan ajralib turadi. Baynalmilallik asarning mazmuni va g’oyasi, milliylik esa uning shaklida namoyon bo‘ladi. Badiiy asarning shakli qator jihatlari bilan birga uning tilini, xususan lug’at tarkibini o‘z ichiga oladi: asarning milliy xususiyati asosan leksik va frazeologik birliklar yordamida yaratiladi. Baynalmilallik bilan bir qatorda milliylik xususiyatini ham o‘zida mujassam etgan tilning lug’at tarkibi o‘zi mansub bo‘lgan til jamoasining moddiy-ijtimoiy hayotini, chunonchi, milliy urf-odat va an’analarini, geografik tasavvurini, ma’naviyati va dunyo qarashini, diniy e’tiqodini, axloqiy me’yorlarini, tafakkur yo‘nalishini moddiy aks ettiradi. Tillar orasidagi tafovut esa odatda bir xalq moddiy hayotida mavjud muayyan tushunchalar, voqea-hodisalar, urf-odatlarning ikkinchi xalq turmush tarzida uchramasligi, shu tufayli ular nomlarining ham ayni xalq tilida tabiiy ravishda yo‘qligi bilan izohlanadi. Bundan tashqari, lug’aviy ekvivalentlik munosabatida bo‘lgan ayrim ikki til juftliklari bir-birlaridan biror xususiyatlari bilan o‘ziga xos

ravishda farq qilishlari mumkin. Bu hol til birliklarining milliy xususiyatini belgilash baravarida ularning tarjimada o‘zaro almashinuvlariga to‘sqinlik qiladi. Asliyatning o‘ziga xosligi asosan uning tarkibidagi lisoniy vositalarning milliy xususiyati bilan belgilanar ekan, asliyatning badiiy-g’oyaviy zaminini asliymon tiklash asarning milliy bo‘yog’ini qayta yaratish bilan bog’liqdir. Shuning uchun ham tarjimada milliy xususiyatni tiklash masalasi keyingi payitlarda tarjimonlarning ham, tarjimashunoslarning ham e’tiborini o‘ziga borgan sari ko‘proq tortib kelmoqda. Chunki tarjimaviy nuqsonlarning ko‘pchiligi milliy xususiyatni aks ettiradigan til vositalari ulushiga to‘g’ri kelmoqda. Zero, tarjima amaliyotida hanuzgacha yo‘l qo‘yib kelinayotgan xato va kamchiliklarning ko‘pchiligi tarjimada milliy xususiyatni tiklash bilan bog’liq bo‘lib, bu masala hanuzgacha nazariy jihatdan ham, amaliy xususdan ham qoniqarli darajada hal qilingan emas.Ilmiy adabiyotda xalqlar turmush tushunchalarini ifoda etadigan leksik birliklarni qaysi paytlarda tarjima amaliyotining qanday sinalgan usullari vositasida talqin etish lozimligi haqida yagona fikr uchramaydi. Tarjimaning ijodiy jarayonligi tufayli, bunday fikrning uchrashi ham goho amri mahol. Biroq bayon etilgan ilmiy-tanqidiy fikr-mulohazalar tarjimonning muayyan holatda qanday yo‘l tutishi lozimligi haqidagi tasavvurini boyitadi, uning amalda yo‘l qo‘yilishi mumkin bo‘lgan turli-tuman tasodifiy tugunlarni echishga ko‘maklashadi, unda amaliy mushkulotlarni mohirona engish malakasi hosil qilinadi. Bunday, kishilar turmush tushunchalarini anglatadigan xos so‘zlarni tarjimada adekvat talqin etish asl nusxa milliy xususiyatini kitobxonga to‘la-to‘kis etkazib berishdek murakkab muammoning eng mas’uliyatli va o‘ta mushkul masalalaridan hisoblanadi. Zero, bunday holda tarjimon oldida o‘z xalqi uchun notanish, binobarin, nomlari ham tilda mavjud bo‘lmagan tushuncha, narsa va hodisalarni tarjima tili sohiblariga to‘la anglatish vazifasi ko‘ndalang bo‘lib turibdi.

O‘zbek tilida odam tana a’zolarining nomlari juda ko‘p hollarda turli ma’no anglatuvchi iboralar tarkibida asosiy unsur vazifasida keladi. Masalan, “bosh” so‘zi quyidagi hollarda asosiy obraz yaratuvchi so‘z sifatida birikmalar tarkibida keladi: bosh chayqamoq, bosh tortmoq, bosh qo‘shmoq, boshi ochiq, boshidan oyoq,

boshga koʻtarmoq, boshi bilan shoʻngʼimoq, boshi aylanmoq, boshini aylantirmoq, boshiga etmoq, boshiga urmoq, boshga qilich kelsa ham, boshida danak (yongʼoq) chaqmoq, boshidan oshib yotmoq, boʼynidan soqit qilmoq, boshi yostiqqa etmoq, boshi koʻkda (osmonda), boshini ikkita qilmoq, boshini bir joyga qovushtirmoq, boshini biriktirmoq, boshini olib ketmoq, bosh koʻtarmay, bosh koʻtarmoq, bosh ogʼrigʼi, bosh(i) qotmoq, boshi oqqan (tomonga), bosh suqmoq, bosh egmoq. Soʻzning ingliz tilidagi muqobil ekvivalenti boʻlmish "head" soʻzi ham juda koʻp vaziyatlarda turli-tuman vazifalarda keladi. Oʻzbekcha "bosh" va inglizcha "head" soʻzlarinig turli iboralar tarkibidagi vazifalari bir biridan tubdan farq qiladi. Fikrimizni isboti sifatida quyidagi misollarni koʻrib chiqamiz.

HEAD-BOSH - to bare one's head bosh kiyimni yechmoq, to bow one's head bosh egmoq, to drop, hang, lower one's head yerga qaramoq, to lift, raise one's head boshni koʻtarmoq (tepaga qarash maqsadida), to move one's head bosh chayqamoq, to nod one's head bosh chayqamoq, to shake one's head eʼtiroz bildirmoq, to toss one's head boshini shartta burmoq, to hold one's head high faxrlanmoq, from ato foot/heel, head to foot boshdan oyoq, taller by a head boshdan baland, a good head, strong head aylanmaydigan bosh (ichib mast boʻlmaydigan), a good head for heights balandlikda aylanib ketmaydigan bosh, a bad head for heights balandlikda aylanib ketadigan bosh, win by a head b) bosh ogʼrigʼi (asosan zarba va alkagol taʼsirida) I get one of those blinding heads. Meni bosh ogʼrigʼi qiynayapti. She was lying down with a head. U boshi ogʼrigani tufayli yotgan edi. aql, intellekt, aqliy qobilyat (layoqat), to use one's head fahmi yetmoq, kallasi ishlamoq, tushunmoq; to cram, fill, stuff smb.'s head (with nonsense) biror kimning boshini mayda-chuydalar bilan toʻldirmoq, accounts which he kept in his head xisob-kitoblarni miyada saqlamoq; to have a (good) head (up)on one's shoulders yelkada aqilli boshni koʻtarib yurmoq; to have an old head on young shoulders sogʼlom fikrlovchi; It is not your fault that you have no head for politics. (G. B. Shaw) .Siyosatni tushunmasligingiz aybingiz emas. to keep a level head, keep one's head tinchlikni saqlamoq; to lose one's head tinchini yoʻqotmoq, cool head, level head sovuqqon, bosh hayot uchun muhim tana aʼzosi

sifatida; Proofs enough against this scoundrel, Fritz, to cost him his head. bosh tasviri a head of Titian by his own hand tanganing old tarafi (bosh tasviri tushirilgan), head(s) or tail(s) chikka pikka (tangani otganda) Heads I win, (and) tails you lose. Har qanday vaziyatda men yutaman.; Har qanday vaziyatda sen yutqazasan. yoki pochta markasi (monarx rasmi tushirilgan) soch (boshdagi) I comb'd his comely head. no‘xta, hayvon boshiga maxkamlanadigan tasma Syn: headstall kiyik shoxi odam Those wise heads came to the conclusion that there was hope. O‘sha donishlar umid bor degan hulosaga kelishdi. He's a hot head. sanoq birligi (odamlarni sanashda ishlatiladi) - per head v) chor va boshi fifty head of cattle ellik bosh chorva jonivorlarning noaniq soni Shooting tenants ought to be obliged to wire-in their woods where they kept a large head of rabbits. narkoman (morfin ta’sirida o‘tirgan kishi);

Narsaning tepa qismi, asbobning uradigan yoki kesadigan qismi, ruchkadan tashqari, (nayza yoki yoyning uchi.), (pichoq), (bolta), shlyapacha (mix, bolta,), (to‘g’nog’ichning boshi), shlyapacha (qo‘ziqorin), urug’ qutichasi (daraxt) ko‘pik, (ayniqsa pivo ichimligida) qaymoq (sutda) yuqori qism betning boshlanishi, sarlavha. Heading - Scare-heads three inches high announced that the champion athlete was at death's door. — Qo‘rqinchli gazeta sarlavhalari chempionning o‘limi yaqinligini xabar berardi. Headline – sarlavha, come to a head — biror to‘xtamga kelmoq, biror narsaning yuqori qismi, ko‘lning bir qismi, daryoning kelib quyuladigan joyi;yaylovning eng baland nuqtasi,stolning tarafi, odatda uyning egasi o‘tiradigan joy. I was offered the seat at the head of the table. — Menga stolning to‘rinini taklif etishdi. Daryoning boshlanishi. The head of the Mississippi River is in Minnesota. — Missisipining boshlanish nuqtasi Minisota shtatidan keladi.. Source , origin , beginning - suyuqlikning kuchi, to‘siq (suvni to‘sib turadigan) head of water — suvning qanchaligi va balandligi, katta to‘lqin, (bosh qismi old qismi) bosh qismi. The tallest boy stood at the head of the line. — Eng uzun bola oldingi qatorda turardi.. Biror narsaning oldingi qismi, kemaning oldingi qismi - by the head - down by the head - xojatxona, (sohilda) (zamonaviy geografik nomlarda ishlatiladi) Syn: cape , headland , promontory boshliq xo‘jayin

head — boshliq, direktor department head, head of the department — boshqarma boshlig'i, bo'lim boshlig'i the head of the house of Mendoza — Mendoza uyining boshlig'i.At the head of — boshchiligida The studious girl graduated at the head of her class. — Eng yaxshi o'qiydigan o'quvchi qiz hamma sinfdoshlaridan yaxshi baholarga makatbni tomomladi. It might bring things to a head, one way or the other. — Ushbu holat inqirozni keltirib chiqorishi mumkin. When will the crisis come to a head? — Qachon inqiroz tugatilish vaqtiga keladi? But it is time to draw to a head this somewhat lengthened discussion. — Ushbu muammoning yechimini topadigan vaqt keldi.

do it on one's head – biror bir narsani osonlik bilan bajarmoq. Right, old boy. Leave it to me. I can do this on my head. — Bo'pti qariya. Buni menga qoyib bering. Men uchun bu hech narsa emas.

out of head – boshidan Were not all these answers given out of his own head? — U bu savollarni o'zi o'ylab topmaganmikan? es hushini yoqotmoq to go out of one's head — aqldan ozmoq

over head – boshining yuqorisidan a roof over their heads — ularning boshpanasi.

over smb.'s head – birortaning boshidan yuqori bo'lmoq He had been chosen for promotion over their heads. — U ularning boshlaridan yuqoriga ko'tarilgan edilar.

over one's head – nimadandur yuqori bolmoq, ponimaniya talking over the heads of the company — kompaniya boshliqlari to'g'risida gapirgan holda

go to smb.'s head – boshni urib olmoq (omad haqida)

by the head and ears – qo'pollik bilan zo'ravonlik bilan

over head and ears – butunlay

head over ears – tish tirnog'igacha He was head over ears in debt when he married her. —.U unga uylqanganida tish tirnog'igacha qarzga botgan edi.

give a horse his head – qo'yib yubormoq

keep one's head above water – yuqorida zo'rg'a ushlanib turmoq, qiyinchiliklarni yengib o'tmoq

bring to a head – biror narsani hal qilish nuqtasigacha yetqazmoq. Matters have been brought to a head in the peace talks; tomorrow they will either succeed or fail. — Tinchlik sulxi oxirgi stadiyasiga yetib kelmoqda etaga uning najiasi e’lon qilinadi yoki yaxshi tomonga oki yomon tomonga.

head over heels – oyoqlarni yuqori ko‘targan holda

make head – oldinga harakatlanmoq

off one's head – umuman o‘zida bo‘lmaslik

bosh, katta head physician — bosh shifokor Syn: chief , principal , capital yuqoridagi to‘g’ridagi uchrovchi head tide, head current — uchrovchi to‘lqin head wind — yo‘ldagi uruluvchi shomol, head sea — kutib oluvchi to‘lqin boshga kiyishga mo‘ljallangan boshga tegishli head-dress — bosh kiyim to head an arrow — yoyga o‘tkir uch yasash tashkil etmoq, yuqori qismni tashkil etmoq, tower headed by a spire — yuqori qismli stansiya (murojaat ism) betning boshlanishiga boshlamoq, ochmoq’ (ro‘yxat matn) At the last general election Mr. L. headed the poll with 4,159 votes. — Saylovning oxirgi natijalariga ko‘ra janob L 4159ta ovoz toplagan holda qolgan nomzodlardan o‘zib ketdi. (dukkaklilar to‘g’risida), (karam haqida gapirganda head out, head up) This cabbage heads early. — Bu turdagi karam tez pishadi. boshlash (daryo to‘g’risida) boshchilik qilmoq boshqarmoq’ (head up) When the president died the vice president was chosen to head the firm. — Firma boshlig’ining vafotidan so‘ng uning boshqaruvi boshliq yordamchisiga topshirildi. Syn: be head of , direct , supervise , manage Yuqori pog’onalarni egallab turish., ildamlamoq, birinchi qatorda bo‘lmoq, biror narsada oldinda bo‘lmoq’ The Cambridge crew took the lead from the first, were never headed, and won by upwards of three lengths. — Kembrijning Jamoasi boshidanoq ilgarilab ketdi va uch liniya bo‘yicha hammadan oldigilar bo‘lib g’alaba qozonishdi.. Syn: lead , go at the head of , precede , lead the way , be in the vanguard , surpass , outdo , excel yo‘naltirmoq’ (biror bir tomonga) The Fram lay moored with her bow heading west. — Frem yakorda burnini g’arb tomonga qaratgan holda turar edi.. Head the boat toward shore. — Qayiqni sohil tomon yo‘naltir. Syn: face , front biror bir yo‘nalishda davom etmoq, yo‘nalishni

ushlamoq’ yo‘nalish, bormoq izma iz’ When the rain stops let's head for the picnic grounds. — Kel yomg’ir to‘xtagandan so‘ng piknk uchun tanlagan joyimizga boramiz. Syn: steer, aim Yo‘nalishda davom etmoq.He has to cover his face with a muffler, and head the driving snow. — U bo‘ronli havoda yuzini qordan himoya qilish maqsadida sharfni yuziga bog’lagan.holda harakat qilardi. halaqt bermoq (harakat head off, head back) To head my rival off I indulged in a tremendous flirtation. — Men o‘z raqibimni chalg’itish orqali uni yutishga harakat qildim. Kesib o‘tmoq bosib o‘tmoq. (ko‘lni, daryoni) It is shorter to cross a stream than to head it. — Qiyin yo‘lni qisqa va oson yo‘l orqali bosib otish. To‘pni bosh bilan o‘ynamoq yoki uriv yubormoq.

head for – erishish yetishish’ It looks as if the firm is heading for another record year! — Bizning firma bu yil record natijani qayd etsa kerak! Tavakkal qilmoq’,o‘ziga olmoq You're heading for an accident if you drive after drinking alcohol. — Agar sen mast holatda mashina haydasang baxtsiz hodisaga duch kelishing mumkun. Syn: ask for , look for

head off – oldini olish (put’); anglatish’ (hujum) to head off a quarrel — janjalni oldini olish

head out – kulminatsion nuqtasiga yetish,

head up - 1) sarlavha berish (gazeta va boshqa joylarda.) One of my jobs at the newspaper office was to head up the page before it was printed. — Men gazetada ishlaganimda maqqolalarga sarlavhalar toppish bilan shug’ullanardim. boshqarish’ Company requires capable and professional person to head up real estate department. — Firmaning ko‘chmas mulk bo‘limini boshqarish uchun mahoratli ishchi kerak.

Ko‘rinib turibdiki “bosh” so‘zining ingliz va rus tillaridagi ma’nolari o‘zbek tilidagiga nisbatan ko‘proq. Xalqlar turmush tushunchalarini anglatadigan so‘zlar shubxasiz badiiy yodgorliklarning milliy bo‘yog’ini, uning o‘ziga xosligini tashkil etadi. Asarning milliy fazilatini belgilaydigan yana shunday omillar ham uchrab turadiki, ular xalqlarning milliy-madaniy ruhiyati bilan bog’liq bo‘ladi. Bunday xususiyatlarning tarjimada e’tibordan soqit qilinishi pragmatik adekvatliknining

yaralmay qolishiga olib keladi. Masalan, Farg’ona vodiysida yaqin o‘tmishgacha yosh otaning birinchi farzandini o‘z ota-onasi oldida qo‘liga olib suyushi, erkalatishi nokamtarlik, odobsizlik, uyat hisoblangan, yoki Samarqand va Buxoro shaharlarining tojikzabon eski shahar qismlarida hali-hanuzgacha mo‘min-musulmonligi kuchli ayrim xonadonlarga biror ehtiyoj uchun ichkari hovliga taklif etilgan mulla, mahalla oqsaqoli yoki biror obro‘-e’tiborli, o‘qimishli shaxs islomiy odob va axloq an’anasiga rioya qilgan holda, eshikni taqillatib, “Mardonami?” (ma’nosi: xotin-xalaj ochiq-sochiq yurishmayaptimi, erkaklar bemalol kiraverishi mumkinmi) degan savol bilan murojaat qiladi. Ichkaridan u “Ha, mardona, marhamat qilsinlar” javobini eshitgach, eshikni ochgan kishi taklifga ko‘ra ichkariga kiradi. Keyingi yillarda O‘zbekiston televideniesi orqali Meksika, Brazilya, Turkiya, va Koreya kinoseriallari namoyish etilmoqdaki, bu fil’mlarda hayoti tasvirlanayotgan xalqlar urf-odatlari, ruhiyati kabi qator jihatlar tomoshabin e’tiborini o‘ziga tortmay qolmayapti. Jumladan, uyiga tashqaridan kirib kelgan kishiga “Siz bu erda nima qilib yuribsiz?”, “Siz nima uchun bu yerga keldingiz?” (filmlarni Rossiya telekanali orqali ham ko‘ramiz: ularda “Что вы здесь делаете?”, “Зачем вы сюда пришли?” deyiladi. Ruscha tarjimalarning asliga to‘g’riligiga shubha qilmaymiz) deb murojaat qilishadi. Bunday muomalar film sohiblari uchun odatiy bo‘lgani uchun hech qanday e’tirozga sabab bo‘lmaydi. Ammo o‘zbek odatida eshigiga yuzlangan har qanday kishiga avvalo “Keling!” deb, uni bunga ehtiyoj bo‘lmagan taqdirda ham ichkariga taklif etadi. Bu xalqimizning mexmondo‘stligi bilan bog’liq milliy an’anadir. Kelgan kishini ichkariga kiritish niyati bo‘lmagan taqdirda ham baribir avval “Keling!” deyiladi-yu, so‘ngra “Xo‘sh, hizmat!” deb unga murojaat qilinadi. Bunday payitda “keling” so‘zi muloqotga samimiylik baxsh etib, kelgan kishining dilini yumshatadi, uning xijolatchilikdan chiqaradi. Binobarin, bunday an’anaviy tus olgan o‘zbekona rasm-rusmlarni tarjimada bekami-ko‘st aks ettirish xorijiy kitobxon tasavvurini xalqimizning o‘ziga xos hayot tarzi bilan boyitadi. Abdulla Qahhorning “Sinchalak” qissasida tandirga o‘t yoqayotgan Kifoyatxonning hovliga kirib kelgan Saidani o‘zbekona odobga ko‘ra “keling!” deb qarshilashi va bu lutfning ruscha

tarjimada oʻz aksini topmay qolgani muallif tomonidan ataylab aks ettirilgan milliy xususiyatni yoʻqqa chiqargan.

Har qanday badiiy asar milliy madaniyat oʻchoqlarida paydo boʻladi, unda milliy muammolar, oʻsha bir millatga xos boʻlgan xususiyatlar va albatta butun insoniyatga tanish va ma'lum boʻlgan muammolar aks etadi. Bir millatdan ikkinchi millatga oʻtar ekan adabiyot yanada boyiydi va insonlarning bir biri toʻg'risida koʻproq bilishiga koʻprik vazifasini oʻtaydi. Milliy rangdorlikni saqlash va yetqazib berish bu badiiy tarjimaning eng qiyin masalalaridan biridir. Tarjima tufayli juda muhim va mashhur boʻlgan badiiy asarlar har xil tilde soʻlashuvchi har xil chet davlatlarda oʻz oʻquvchilarining sonini oshirdi. Tarjima insonlarni bilim darajasini oshiradi va ularni hayotiy tajribalar bilan boyitadi. Milliy rangdorlik tarjimada aniq va toʻg'ri berilishi lozim. Milliy rangdorlikdagi dialektlar oʻzining xususiyatiga koʻra turli turlarga boʻlinadi, unda insonlarning ruhiy madaniyati turli xil tarjimada beriladi. Ilmiy va texnik badiiy tarjimalarda milliy fiziologik kategoriyalar uncha koʻp ishlatilmaydi. Ushbu yoʻnalishdagi ishlarning tarjimasi barcha millatlar va tillarda bir xil tarjima qilinadi. Shunday qilib, masalan; tabiiy fanlarni solishtiradigan boʻlsak Darvinning nazariyasi yoki klassik fizikada Nyutonning qonunlari, Eynshteyn va Borning nazariyalari yoki qonunlari barchamamlakatlar va tillarda bir xil ma'noga egadir.Ilmiy-tabiiy ishlarning tarjimasi asliyatidan koʻp farq qilmaydi.Undan tashqari ijtimoiy-siyosiy adabiyotda ham bir masala bor. Ushbu masala oʻsha bir davlatning g'oyaviy jamiyati, tarixi, uning tarixiy oʻziga xosligi va boshqalari ushbu birliklarhechqachon davlatning oʻziga xosligidan, talablaridan, siyosiy sharoitidan, farq qilmasligi yoki ajratilmasligi lozim.

I bob boʻyicha xulosa

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak hozirgi zamon tarjimashunosligida badiiy tarjimaning roli beqiyosdir zero u nafaqat tillar aro muloqot vazifasini bajaradi balki u millatlar va elatlarni birlashtiruvchi unsurdir. Badiiy tarjima jarayonida tarjimondan yuksak estetik did, mahorat va fantaziya talab etiladi. Bu bejizga emas chunki tarjima qilinayotgan har qanday badiiy asar tarjima tilida qaytadan dunyoga

keladi va o‘z muhlislariga ega bo‘la boradi. Biz qayta dunyoga keladi deganda uning boshqatadan yozilishini emas balki o‘girilayotgan tilda o‘sha til me’yorlari yordamida o‘zligicha qolishini faqat farqi asarning tili o‘zgarishini aytib o‘tmoqchimiz. Undan tashqari har qanday millat bor ekan uning o‘ziga xosligi mavjuddir va biz uni milliy o‘ziga xoslik milliy kolorit deb ataymiz. Ushbu milliylik nafaqat milliy asarlar yoki badiiy asarlarda, balki o‘sha bir millatga tegishli bo‘lgan va boshqa hechqaysi bir millat yoki elat hayotida ananalarida yoki urf odatlarida aks etadigan noananaviylikdir. Bu o‘rinda shunday savol tug’ilishi aniq, yaniykim o‘sha faqatgina bir millatga mos va xos bo‘lgan narslarni, odatlarni yoki bayramlarni biz tarjimonlar yoki to‘g’rirog’i badiiy tarjimonlar qanday qilib badiiy tarjima asarda berishlari mumkin? Bu muammoning yechimi allaqachonlar topilgan va hozirgi kungacha ushbu uslubdan foydalanib kelinmoqda, ya’ni o‘sha bir milliylikni anglaqtuvchi unsurni tarjima tilida ekvivalenti bo‘lmagan holda tarjima qilinayotgan o‘sha mamlakatdagi biror bir o‘xshash narsaga qiyoslagan holda tarjima qilinishi mumkin, ya’ni o‘xshatish orqali. Undan tashqari o‘sha bir milliylikni anglatuvchi bir unsurning ekvivalentini topish muammo bo‘lib turganida uning nima ma’no anglatishini va qanday qay hollarda ishlatilishini tarjimon o‘zining tarjima jarayonida o‘rganadi va tarjimada kitobxonga tushunarli bo‘lgan darajada uning qisqacha ma’no mazmunini berishga harakat qiladi Shunday qilib badiiy tarjimon nafaqat badiiy asarni tarjima qilaolishi balki asardagi o‘ziga hoslikni va albatta milliylikni saqlagan holda kitobxonga yetqazaolishi lozimdir. Bunday qonun qoidalar asosida tarjima qilingan har qanday badiiy asar albatta kitobxonga yoqadi va tarjimon o‘z oldiga qoyilgan buyuk vazifani ya’ni tarjima orqali millatlararo ko‘prik vazifasini to‘liqligica bajargan bo‘ladi deb ishonch bilan aytaolamiz.

II BOB

Badiiy tarjimada milliy koloritni saqlash masalalari

2.1. Badiiy tarjimada adekvatlikka erishish muammolari

Yer yuzida o‘lik tillar bilan birga 2500 tadan 7000 tagacha til mavjud deb taxmin qilinadi. Hozirda sayyoramiz aholisi 2976 ta tilda muomala qiladi. Insoniyat 11 ta asosiy va 50 ta “mayda” lisoniy turkumlarga kiradigan tillarda fikr almashadi. Xalqlar jami 7-8-mingtacha shevalardan foydalanadilar. Qo‘llanish doirasiga ko‘ra quyidagi tillar buyuk tillar hisoblanadi: xitoy, ingliz, ispan, rus, arab, fransuz, hind, nemis, yapon, italyan. Ushbu tillardan oltitasi BMT tomonidan jahon tillari sifatida tan olingan: ingliz, rus, fransuz, ispan, xitoy, arab.“Dunyoda taxminan 2 ming xalq yashaydi. 200 ga yaqin ko‘p millionli xalq mavjud, ular yer kurrasining 95 foiz aholisini tashkil qiladi. Dunyo aholisining bor-yo‘g‘i 5 foizi qolgan 1 mingu 800 xalqning hissasiga to‘g‘ri keladi”

Sayyoramiz aholisining uchdan ikki qismidan ko‘prog‘i 27 tilda, uchdan bir ulushidan kamrog‘i esa taxminan 2 mingdan ortiq tilda so‘zlashadi Xalqlarning qanchalik taraqqiy etgani yoki xalqaro nufuziga qarab, ularning tillari ham mashhur bo‘lgan. Chunonchi, antik davrdan to arablar tarix sahnasiga chiqqunga qadar yunon tili mashhur bo‘lgan. VIII-IX asrdan to XII-XIII asrlargacha arab tilining nufuzi yuksak bo‘ldi. XVI asrgacha lotin tili shuhrat qozondi. “XVI asrda Yevropada va hatto butun dunyoda ispan tili shoyon bo‘ldi, XVIII-XIX asrlarda fransuz va nemis tillari, XIX-XX asrlarda ingliz tili keng tarqaldi. Hozirgi vaqtda rus yoki ingliz tilini bilish dunyoda mavjud bo‘lgan barcha axborotlarning 70-80-foiziga yo‘l ochadi” [8, 35]. 1952 yili Xalqaro tarjimonlar federatsiyasi tuzilgan.Yevropa kengashi 2001 yildan 26 sentyabrni xorijiy tillar kuni deb e’lon qilgan. Adabiyotshunoslik fanining hozirgi taraqqiyoti shuni ko‘rsatadiki, hech bir halq adabiyotini boshqa adabiyotlardan ajratib olib, alohida o‘rganish mumkin emas. Chunki jahon adabiyoti yagona organizm bo‘lib, u katta-kichik turli milliy adabiyotlarning o‘zaro ta’siri rivojidan tarkib topadi. Kishilar er yuzining turli mintaqalarida yashab kelishlaridan qat’iy nazar, yaratilgan ma’naviy boyliklarini

o‘zaro baham ko‘rishga intilmoqdalar, bir-birlarining san’atidan, badiiy kashfiyotlaridan zavqlanib, qalban va ruhan yaqinlashib bormoqdalar.

«Kundalik aloqa vositasi bo‘lgan tilga nisbatan badiiy adabiyot tili - deb yozadi A.V.Fedorov,- bu so‘z ustalari tomonidan qayta ishlangan tildir [25, 35]. Tarjima millatlar orasida bevosita ma’naviy aloqa qilish quroli. CHunki u madaniy boyliklar, kishilarning ko‘p asrlik ezgu armonlari, g‘oyasi va qarashlari mujassamlangan asarlarni o‘zga til sohibi bo‘lmish xalqqa yetkazadi, xalqning ko‘ngil daftarini namoyish etadi.Jahondagi turli-tuman tillarda yaratilgan badiiy adabiyot asarlari katta tarjima yo‘lida ayribosh qilinadi. Tarjimasiz, faqat o‘z ichki resurslari hisobigagina rivojlanadigan, uzoq va yaqin boshqa halqlar bunyod etgan madaniy boyliklardan bahramand bo‘lmagan «sof» milliy «tiniq» madaniyat, adabiy o‘zgarmas «toza til» yo‘q, bo‘lishi ham mumkin emas.Agar tarjima bo‘lmaganida milliy madaniyatlar va insoniyatning buyuk daholari bunyod qilgan o‘lmas fan va san’at obidalari yakkalanib qolgan bo‘lar edi.Tarjima internatsionalizm va halqlar do‘stligi quroli. Tarjima yo‘li bilan milliy madaniyatlar bir-birlarini boyitadilar. Tilda, tafakkurda, madaniy adabiy hayotda, san’atda hamma joyda uning o‘ziga xos ta’siri sezilib turadi. Tarjima, ayniqsa so‘z san’ati bo‘lgan badiiy adabiyotda katta o‘rin tutadi.Qardosh halqlar adabiyoti va jahon progressiv adabiyoti namunalarining o‘zbek tiliga tarjima qilinayotganligi tarjimashunosligimizning katta muvaffaqiyatlar bilan olg‘a rivojlanayotganligidan dalolat beradi. Milliy madaniyatimizning jahon halqlari madaniyatlarining eng yaxshi an’analari bilan yaqinlashuviga, halqlar o‘rtasidagi do‘stlikning kuchayishiga va o‘zbek kitobxonlarining jahon progressiv adabiyoti namunalaridan bahramand bo‘lishiga xizmat qiladi.Zotan, fan, madaniyat va texnika sohasida ro‘y berayotgan aksari olamshumul hodisalar bevosita tarjima tufayli ommalashadi. Badiiy tarjimaning tarbiyaviy, siyosiy, g‘oyaviy va estetik ahamiyati hamda ma’rifatparvarlik rolining bundan keyin ham tobora oshib boraverishi davr, zamon talabidan kelib chiqadi.Halqimizni jahon fani, texnikasi, madaniyati va ijtimoiy fikr taraqqiyotining buyuk yutuqlaridan bahramand qilish, halqlar do‘stligi ruhida tarbiyalash kabi muqaddas vazifani amalga oshirishda tarjimachilik ishi g‘oyat

katta ahamiyatga ega.Bizningcha, ham to‘g‘ri va chiroyli tarjimagina mukammal va ideal san’at asari bo‘la oladi. Bunday tarjima yaratishning o‘zi esa chinakam san’atdir. Bunday san’at tarjimondan to‘g‘ri tarjima qilish doirasida chiroyli tarjima etishni va chiroyli tarjima etish doirasida to‘g‘ri tarjima qilish mahoratini egallashni talab etadi.

Tarjima amaliyotida quyidagi xilma-xilliklar uchrab turadi.

1. Tarjimonlarning tajribasi, malakasi va e’tiqodi bir-biridan jiddiy farq qilishi natijasida kelib chiqadigan tafovutlar.

2. Tarjimonlarning tarjima qilish prinsiplarini har xil talqin etishlari tufayli kelib chiqadigan tafovutlar.

3. Tarjimonlarning uslubi muallif uslubiga ta’sir etishi natijasida tabiiy ro‘y beradigan tafovutlar.

Ana shu uchta sabab tufayli muayyan bir asarni masalan o‘nta tarjimon o‘z tiliga o‘girsa, natijada bir-biridan farq qiladigan o‘n xil tarjima hosil bo‘ladi.Badiiy tarjimada muallif uslubini har bir tarjimon o‘ziga xos uslub bilan tiklashga intilishi tarjimachilik amaliyotida yuz berayotgan ana shu tafovutlarga sabab bo‘ladi.Agar tarjimada muallif uslubi to‘g‘ri berilmagan bo‘lsa, bunday tarjimaning asl nusxaga mosligiga aslo ishonib bo‘lmaydi. Unda tarjimon, beixtiyor muallifning o‘rniga o‘zini qo‘ygan bo‘ladi. Tarjimonning ikki tilni mukammal bilishi, turmush tajribasi, badiiy mahorati hamda yozuvchi uslubini to‘la egallashi va buni tarjimada qayta tiklay olishi qanchalik zarur ekanligini yaqqol ko‘rsatadi.«Uslub» tushunchasi tor ma’noda talqin qilinganda asarda tasvirlangan personajlar nutqining o‘ziga xos uslubi tushuniladi. Har bir so‘zning o‘z uslubi borki, albatta imlo lug‘atidan so‘zlarga qarab, ularning uslub xususiyatlarini aniqlayman deyish behuda urinish bo‘lar edi. So‘zlarning uslub xususiyatlari badiiy matn ichida, so‘zlarning birikishida ochiladi.Masalan: «o‘lmoq» so‘zi «dunyodan o‘tmoq, oyoq cho‘zmoq, ko‘z yumdi, abadiy uyquga ketdi, joni uzildi, kuni bitdi, bandalikni bajo keltirdi, asfalasofilinga jo‘nadi» kabi birikmalarning har birida o‘ziga xos stilistik ma’noga ega. Bu stilistik variantlarning har birini o‘z o‘rnida ishlatishning katta amaliy ahamiyati bor, basharti ular noo‘rin qo‘llansa qo‘pol xato kelib chiqishi

mumkin. Masalan «dunyodan o‘tdi» o‘rniga «joni chiqdi» deb bo‘lmaydi [19, 109].

. Badiiy asarni tarjima qilish uchun tilning lug‘at boyligi, chunonchi sinonim va omonimlar, kasb-hunar terminlari, dialektal, eskirgan va vulgar so‘zlar, erkalash va kichraytirish, qochiriq, matal va idiomalarni hamda so‘zlarning musiqiyligiyu, ohangdorligini, ko‘p ma’noliligini, tilning talaffuz normalarini, mubolag‘a va kichraytirish xususiyatlari, yumor-hazil-mutoyiba formalarini bilish zarur.Tarjimashunos olim G‘aybulla Salomov, badiiy asarni qayta yaratish jarayonida amalga oshadigan uch bosqich to‘g‘risida to‘xtalib, shunday fikrni keltiradi:

1. Asl nusxani tarjimon qanday qabul qilishi (tushunishi).
2. Asarni real, avtorning maqsad-muddaosi va uning o‘ziga xos uslubini qanday talqin qilishi.
3. So‘z san’ati namunasini o‘z ona tilida qayta tiklashda muqobil vosita topa olishi.

Badiiy tarjimani ilmiy tavsiflash shundan iboratki, bunda so‘zni so‘z bilan emas, balki ma’noni ma’no bilan, ohangni ohang bilan, obrazni obraz bilan, yumorni yumor bilan berish muhim ahamiyatga egadir».Badiiy tarjimaning boshqa turdagi tarjimalaridan farqi shundaki, so‘z, jumla yoki butun bir asarni to‘g‘ri o‘girish kifoya emas. Bunda tarjimon ham san’atkor bo‘lishi lozim [7, 45] .»Tarjimonlar o‘zga milliy adabiyotlarda mavjud bo‘lgan eng sara, katta ijtimoiy, adabiy-estetik va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan kitoblarni o‘z tillariga ag‘darishga oshiqadilar. «Qayta yaratish bilan bog‘liq umumiy adabiy estetik jarayonning uch tomoni: tanishuvdan kelib chiqqan tarjima, tarjimadan kelib chiqqan tanishuv, hamda bularning har ikkalasidan hosil bo‘lgan ta’sir bir-biri bilan dialektik tarzda chambarchas bog‘liqdir [20 - 6. 280.]. Badiiy tarjimaning boshqa turlariga qaraganda she’riy tarjima «ko‘proq» san’atdir. She’riy tarjima badiiy tarjimaning oliy navi desa bo‘ladi. Nasriy asarlar tarjimasiga yozuvchilardan tashqari professional tarjimonlar ham jur’at etadilar. Ammo she’riy tarjima – bu aksariyat shoirlar, shoir-tarjimonlar ishidir. To‘g‘ri, ahyon-ahyonda

ilgari nasriy asarlar tarjimasi bilan tanilgan tarjimonlar yoxud olimlar ham nazm tarjimasiga qo‘l urganlar. Masalan, atoqli turkolog olim Sergey Nikolaevich Ivanov Alisher Navoiyning «Lisonut-tayr» dostonini qadimgi o‘zbek tilidan ruschaga tarjima qildi. Talantli tarjimon Qodir Mirmuxammedov Gomerning mashhur «Illiada»sini, atoqli yozuvchi Oybek A.S.Pushkinning «Evgeniy Onegin» she’riy romanini o‘zbek tiliga o‘girdilar. Abulqosim Firdavsiyning «Shohnoma»sidan uch jildi Hamid G‘ulom, Shoislom Shomuhammedov, Jumaniyoz Jabborov, Nazarmat tarjimasi tufayli xalqimizning qo‘liga tegdi [21, 9].Xalqaro Firdavsiy mukofotining laureati adabiyotshunos olim va tarjimon Shoislom Shomuhammedov Alisher Navoiyning «Devoni Foniy» majmuasi materiali asosida yozgan «Gumanizm – abadiylik yalovi» nomli maqolasida G‘arbda ilm-fanning, insonga nisbatan gumanistik g‘oyalarning taraqqiyotiga Sharq madaniyatining yutuqlari asos bo‘ldi, degan fikrni tasdiqlovchi bir qancha dalillarni keltiradi [23, 53].

.Yuqorida nomlari keltirilgan adiblarning ishlarida she’riy tarjima texnikasi, qiyosiy she’rshunoslik, she’riy talqin va tarjima, nazm tarjimasining evolyusiyasini kuzatishga aloqador qimmatli fikrlar bayon etilgan. Lekin, hali she’riy tarjima bahsida nazariy jihatdan qilinadigan ishlar ko‘p.Har qanday badiiy asarning shakl va mazmunining dialektik birligini tarjimada qayta yaratilishi to‘la-to‘kis adekvatlikka erishishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Agar mazmun birinchi o‘ringa qo‘yilib, shaklga e’tiborsizlik bilan qaralsa, muallif uslubi hamda personajlar nutqlari bayoni to‘laqonli chiqmaydi. Shakl va mazmunni bir butun holda qayta tiklash ham ijodiy jarayon bo‘lib, u tarjimondan asliyatning mazmun va g‘oya birligini qayta yaratish bilan bir qatorda, uning muvofiq shaklini ham qayta tiklashni talab qiladi. Mazmun va shakl birligining tarjimada to‘laqonli aks ettirilishi trajimondan faqatgina amaliy emas, balki nazariy bilimlarni ham egallashni talab qiladi. Til hodisalari sirlarini o‘zlashtirib olmasdan, asliyat va tarjima tillarining o‘zlariga xos qonun qoidalaridan, hamda muallifning individual ijodiy uslubidan xabardor bo‘lmay turib asar ruhini to‘la talqin etish aslo mumkin emas.Mashhur tarjimashunos G.R. Gachechiladze haqli ravishda «Birinchi

koʻrinishda asarni qayta yaratish uning shakl va mazmun birligini takrorlash yoʻli bilangina amalga oshishi mumkindek boʻlsa, tarjima qilish, darhaqiqat imkoniyatdan tashqari holdir. Ammo bu boshi berkday koʻringan koʻchadan chiqib olish imkoniyati bor: bu tarjimaning san'at ekanligidir. Tarjima shuning uchun ham san'atki, unda shakl va mazmun bir-biridan ajratilgan holda emas, balki bir butun holda qayta yaratiladi. Tarjima asliyatga mos shakl va mazmun birligini yaratishi lozim»(1.s.26) deydi. Demak, ma'lum shakl kasb etgan til birliklari xilma-xil stilistik funksiyalar bajaradi. U jumlalarning sintaktik qurilishda, personaj nutqining oʻziga xosligida, tilni buzib gapirishida, soqovlanib, tutilib gapirishida va hakozolarda oʻz aksini topadi. Bu xususiyat har bir milliy tilda oʻziga xos ravishda ifodalanganidan bir milliy yozuvchi ijodida ham oʻziga xos hususiyatga ega boʻladi. Jahon adabiyoti durdonalari boʻlmish koʻpgina asarlarning oʻzbekcha tarjimalarida shakl va mazmun birligi yaxshi aks etganligi uchun ham ular xalqimizning sevimli asarlariga aylanib koldi. Oʻzbek kitobxonlarini bu asarlarning gʻoya va mazmunlarigina emas, balki ulardagi fikrni bayon qilishda tanlangan shakllar ham sehrlab qoʻymoqda. Shekspirning «Gamlet» va «Otello» tragediyalari, A. S. Pushkinning «Evgeniy Onegin», L. N. Tolstoyning «Urush va tinchlik» hamda «Anna Karenina», Voynichning «Soʻna», M. SHoloxovning «Tinch Don» romanlari shakl va mazmun jihatidan bir butun xolda oʻzbekchaga san'atkorona tarjima etilganligi uchun ham ularning mualliflari kitobxon koʻz oldida butun buyukliklari bilan gavdalanib turadi.Shakl va mazmunning dialektik birligi xar bir asarda mujassam boʻlgani kabi, uni tashkil etadigan soʻz va iboralarda, jumla va parchalarda xam aks etadi, Bu xususiyat har bir milliy tilda oʻziga xos ravishda gavdalanganidek, har bir milliy yozuvchi ijodida xam oʻziga xos xususiyatga ega boʻladi. Shunga koʻra, aruz vaznining rang-barang baxrlari asosida yaratilgan shark klassik she'riyati namunalarini, jumladan, Gʻarbiy Ovroʻpo xalqlari tillariga, yoki, sochma vaznda yaratilgan she'riy asarlarni SHark xalqlari tillariga tarjima kilishda bu vaznlarnnng xar qay-sisiga xos shaklni saqlab kolishgina adekvatlikni ta'min etadi.

Tarjimashunos olim I.Zinger: «Tarjimon sinchkov o‘quvchi, ajoyib uslubchi, so‘z ustasi, psixolog, har tomonlama bilimdon bo‘lishi kerak», deydi. Ammo shuni ham e’tibordan qochirmaslik lozimki, bu ishga ixlos bilan yondashishga shaylangan tarjimonlar uchun aniq ishlangan uslubiy yo‘riqnoma yoxud tarjimada aniqlikka erishish borasida qat’iy bir to‘xtamning o‘zi yo‘q. Tarjimada aniqlik tarjima asarning asliyatga nechog‘li yaqinligida, ya’ni adekvat ekanligida namoyon bo‘ladi. Badiiy tarjima turlaridan bo‘lmish she’riy tarjimada faqat lingvistik yoki faqat adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan yondashuv biryoqlamalikni keltirib chiqaradi. Xo‘sh, she’riy tarjimada aniqlik qanday omillar asosida yuzaga keladi?G‘arblik olimlarning bu boradagi qarashlari shu qadar tarqoqki, tarjimon qaysi yo‘ldan borishi maqbulligini aniqlashda ancha bosh qotirishiga to‘g‘ri keladi. Tilshunos olimlar Yu.Nayda, V.Komissarov tarjimada mazmun, semantik, uslubiy va funktsional jihatdan yaqinlik adekvatlikni ta’minlashdagi asosiy omillar sirasiga kirishini ta’kidlasalar, V.Vinogradov fikricha, matnning asliyatga yaqinlashuv darajasi ko‘plab omillarga, xususan, tarjimon mahorati, til va madaniyatlarning bir-biriga yaqinlik jihati hamda tarjima qilinayotgan matnning xarakteriga bog‘liqdir. Adekvatlik masalasida adabiyotshunos-tarjimonlarning qarashlari tilshunos-tarjimashunoslarnikidan farqlanadi. K.Chukovskiy, I.Kashkin, G.Gachechiladze, Vl.Rossels, O.Kundzich singari adabiyotshunos va adiblar tarjimaga adabiy jarayon sifatida qaraydilar. Ular til qoidalari muvofiqligini badiiy ko‘maklashuvchi unsur, deb biladilar. Bunday yondashuvga ko‘ra, adekvatlik tarjimaning asliyat badiiyligiga muvofiqligi orqali belgilanadi. Adabiyotshunoslar tilshunoslarning til muvofiqligiga qat’iy rioya qilish va tarjimaning variatsiyalar hamda ijodiy yondashuvni inkor etadigan me’yoriy sistemasini yaratishga urinishlarini ma’qullamaydilar. V.Vinogradov she’riy tarjima faqat asliyatga adekvat bo‘lishi lozim, deb hisoblaydi. Uningcha, badiiy tarjimaning o‘z ijodkori, yaratuvchisi, til manbai va uslubi mavjud. Eng yaxshi she’riy tarjima asliyatga mos tarjimadir. Moslik darajasi faqat matnlarning lisoniy muvofiqligi bilan emas, balki badiiy adekvatlik bilan ham baholanishi kerak. Bu nima degani? S.Goncharenko fikricha, bu — asliyatdagi uslubiy jihat va she’riy matn xususiyatining tarjimada aks

etganligi bilan belgilanadi. Badiiy adekvatlik ikki til, ya’ni asliyat va tarjima tilining poetik xususiyatini bir maromda saqlab turishi lozim.Ko‘rinib turibdiki, tilshunos va adabiyotshunos olimlar ekvivalentlik va adekvatlik tushunchasiga, asosan, o‘z ixtisosliklaridan kelib chiqib yondashadilar. Ular qarashlarining cheklanganligi ham shu bilan izohlanadi. Chunonchi, ekvivalentlik bilan cheklanuvchilar «matn, bu — sistema», deb qarasalar, adekvatlik tarafdorlari «matn, bu — tirik organizm», deb hisoblaydilar. Bunday bahslarga umumiy nazar tashlab, har ikkala qarash tarafdorlari yondashuvlarida biryoqlamalik mavjudligini ko‘rish mumkin. Bizningcha, adekvatlik masalasida umumiy maxrajga kelish imkoniyati bor.Ta’kidlash joizki, tarjima tahlili va tanqidi tarjimachilikda uslubiy yo‘riq vazifasini o‘taydi. Bir asar tarjimasi tahlilida kamchiliklarning ochib berilishi natijasida tarjimonlar o‘sha asarni qayta tarjima qilib, mukammal tarjima variantlarini yaratgani adabiyot tarixidan ma’lum.Ammo hali tarjima tahlili va tanqidi maktabi talab darajasida shakllanmagan. Tarjima muammolariga oid fikrlardagi tarqoqlik, biryoqlamalik ayrim tarjimashunoslarning tadqiqotlarida ham yaqqol ko‘zga tashlanadi. Masalan, filologiya fanlari nomzodi N.Isamuhamedova tadqiqotida V.Shekspirning «Otello» dramasidan “She was false as water” iborasining G‘.G‘ulom va J.Kamol tarjimalarida berilish uslubini tahlil etar ekan, “water”(suv) leksemasining kognitiv xaritasini tuzadi. Unga binoan, lug‘atlarda berilgan “suv” leksemasining xavotir va xavf bilan bog‘liq assotsiatsiyaga ega tushuncha ekanligini aniqlaydi. Shuning uchun ham False so‘zining lug‘aviy ma’nosini keltirishni to‘g‘ri deb hisoblaydi. Buni tadqiqotchining G‘.G‘ulom va J.Kamol tarjimalarini jadval vositasida tahlil qilib, J.Kamolning suvga nisbatan qo‘llagan *betiyiq va beqaror* sifatidan G‘.G‘ulomning *aldamchi, riyokor* sifatini adekvat, deyishida ko‘rish mumkin. Tadqiqotchi masalaga lingvist sifatida to‘g‘ri yondashgan. Biroq adekvatlikni ta’minlashda faqat lingvistika nuqtai nazaridan yondashilsa, adekvatlik borasida umumiy maxrajga kelish qiyin kechadi. Misol uchun, N.Isamuhamedova xulosasiga adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan boshqacha baho berish mumkin. Ma’lumki, *False* so‘zining muqobillari quyidagicha: 1. Wrong (noto‘g‘ri, xato), incorrect (xato, noto‘g‘ri, noaniq); 2.

Spurious (soxta); 3. Improper (nomuvofiq, notoʻgʻri); 4. Deceptive (aldamchi, adashtiradigan); 5. Deceitful (sunʼiy, soxta); 6.artificial (sunʼiy).7. treacherous (xoinona, ishonchsiz); 8.unfaithful (xiyonatkorona, munofiqona);9.not genuine (asliyati emas, toza koʻngilli emas); 10.fake (yasama nusxa,firibgarona);11. Betrayal (sotqinlik, xiyonat); 12.artificial (sunʼiy, yuzaki). Ammo ularning har biri oʻz navbatida yana bir qancha muqobillariga ega. Ularni bir sistemaga keltirib, umumiy maʼnodoshlari aniqlansa, masala ancha ravshanlashadi.J.Kamol tarjimasidagi *betiyiq, beqaror* soʻzlarining oʻzbekcha: *bir qarorida turmaydigan; subutsiz; ishonib boʻlmaydigan; bevafo; aldamchi; ikkiyuzlamachi; riyokor; ishonchsiz; uyatsiz; vaʼdaboz; xoin; lafzsiz* kabi maʼno muqobillari bor. Koʻrinib turibdiki, J.Kamol variantining muqobil maʼnolari asliyatdagi sifatning muqobil maʼnolariga deyarli toʻgʻri keladi. Shunday ekan, tarjimada har ikkala tarjimon keltirgan sifatlar bir umumiy maʼnoni, yaʼni Dezdemonaning sevgida sobit emasligi, oʻzgaruvchanligi, bevafoligini anglatish uchun toʻgʻri qoʻllangan. Ammo lingvistik jihatdan adekvat boʻlishi mumkin boʻlgan “aldamchi va riyokor suv” oʻzbek sheʼriyatida sunʼiy ifoda sanaladi. Adekvatlikning qatʼiy talablaridan biri maʼno va ifoda adekvatligidir. Oʻquvchi *aldamchi, riyokor suv*ni tasavvur qila olmaydi. Ammo oʻz oʻzanida tinch turolmaydigan, hamisha turlicha oqadigan suvni, yaʼni *beqaror* suvni, oʻzini boshqara olmaydigan — *betiyiq suvni* yaxshi tasavvur qiladi. *Beqarorlik subutsizlik, oʻz soʻzida turmaslik* kabi salbiy sifatlarga maʼnodoshdir. “Oʻzbek tilining izohli lugʻati”da *beqaror* va *tiyiq* soʻzlariga quyidagicha taʼrif beriladi: “*Beqaror* — 1. Birdek turolmaydigan, ha deb oʻzgaraveradigan. *Beqaror Amu.* 2. Bir joyda qoʻnim topmaydigan, ha deb koʻchib yuradigan; qoʻnimsiz. *Darbadarlikdan, oʻzimning simobday beqaror, sayoqligimdan juda oʻkinar edim.* G‘.Gʻulom, Shum bola. Tiyiq — 1. Oʻzini tiyib, bosib, tutib olgan; 2. Quyulgan, bosiq”. Shunday ekan, J.Kamolning tarjimasi G‘.Gʻulomnikiga nisbatan adekvat deyishga asos bor. Bu yerda ingliz tilidagi *false*ning maʼnosi buzilmagan: *false* aldamchilik va riyokorlikning maʼno muqobillari boʻlgan beqarorlik va betiyiqlikning aynan oʻzidir. Demak, kognitiv analizning muhim komponentlaridan biri maʼnoviy yondashuv boʻlmogʻi

lozim.Umuman, “She was false as water” iborasi ingliz adabiyotida deyarli uchramaydi. Bu iboraning kelib chiqishi va muqobillarini aniqlash maqsadida internet tarmog‘ida izlanganimizda Shekspir muxlislari tashkil etgan onlayn forumga duch keldik. Unda bir ingliz ayoli o‘z vatandoshlaridan bu iboraning ma’nosini izohlab berishni va u qanday qilib Shekspir leksikasiga kirib qolganini so‘raydi. Bu so‘rovnomaga ko‘plab ingliz adabiyotshunoslari va klassik adabiyot muxlislari javob qaytargan. Aksariyat ishtirokchilar Shekspir suvdagi bir maromda turmaslik, har xil oqimda oqish, ya’ni beqarorlik xususiyatlarini Dezdemonaning xiyonatkorona xulqiga mengzaganini ta’kidlaydilar, bu ibora ingliz adabiyotiga yotligi, Otelloning lotin-amerikacha tarbiyasi va obrazini rangdor ifodalash maqsadida qadimgi lotin-amerika adabiyotidagi ba’zi manbalarda uchraydigan mazkur iboradan foydalanganligini aytishadi. Demak, ingliz kitobxoni ham suvga nisbatan false leksemasi qo‘llanganda biroz tushunmayroq qolar ekan.Adekvat tarjimada kitobxonning matnni tushunishi va his qilishiga sharoit yaratmoq lozim. O‘zbek kitobxoni uchun “Oqin suvdek, u aldamchi, riyokor edi”dan ko‘ra “Oqar suvday betiyiq, beqaror edi”, misrasi ko‘proq tushunarli va ayni paytda, bu ibora inglizcha “false as water” iborasiga adekvat qabul qilinadi.Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, G‘.G‘ulom Shekspir asarini rus tilidan, J.Kamol esa bevosita ingliz tilidan tarjima qilgan. Adekvatlik haqida so‘z ketar ekan, buni alohida inobatga olish lozim bo‘ladi. Bu esa har qanday holatda ham badiiy asarni asliyatdan tarjima qilish afzal ekanini ko‘rsatadi.Qisqasi adekvat tarjima ekvivalent tarjimaning yuqori darajadagi ko‘rinishi bo‘lib, unda leksik-semantik muvofiqlik kitobxonning badiiy tafakkuri va badiiy tasvirni idrok etish me’yorlariga uyg‘un bo‘lishi lozim. Chunki ruhiyat va ohangni saqlash adekvatlikni ta’minlashda muhim omil bo‘lib, tarjimondan tegishli adabiyot ilmlaridan talab darajasida xabardorlikni taqozo etadi. Ammo bu adekvatlikni ta’minlashda lingvistik mahorat ikkinchi o‘rinda turadi, degani emas. Tarjimaning lingvistik tomonlariga e’tibor qaratmay tahlil qilish mutarjim ishini xolis baholashga xalal beradi. Tarjimashunos olim G‘aybulla Salomov: “...tarjimonda yozuvchi va tanqidchi, aktyor, rassom, bastakor va olim mehnatidan nimadir bor. Bu shundan iboratki, tarjimon lingvist bo‘lib lisoniy

manbani tahlildan o‘tkazadi, aktyor singari birovning qiyofasiga kiradi va ayni vaqtda o‘zligini saqlaydi, o‘zi o‘girayotgan narsaga va, ayniqsa, o‘z mehnatiga tanqidiy nazar bilan qaraydi, tarjima qilinayotgan asliyatni yaxlit holga hamda bo‘laklarga bo‘lib bir necha marotaba kerakli joyda ovoz chiqarib! o‘qiydi, “o‘lik” matn orasidan muallifning jonli siymosini va qalbini qidiradi.

Xullas, gap orqasidan quvmaydi, balki ma’no, kuy, ohang, bo‘yoq izlaydi”, deb yozadi. Shunday ekan, zahmatlar evaziga o‘girilgan asarlar tarjimasiga xolis baho berish zar qadrini bilgan zargarlarga xos ishdir.Prezidentimizning “Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch” asaridagi tarjimashunoslik sohasining rivojiga doir zarur ko‘rsatmalari bu sohadagi mudroq kayfiyatni sergaklantirdi. Tarjima davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan ekan, endi astoydil bu ishga kirishish, yechimini kutayotgan muammolarni keksa avlodning boy tajribasiyu yosh avlodning shijoati va yangicha g‘oyalari orqali yakdillikda qaytadan ko‘rib chiqish vaqti keldi. Ishonamizki, XXI asr o‘zbek tarjimachiligida “bevosita tarjima” maktabi to‘la shakllanadi. Zero, bugungi kunda bu maktabga tashlanayotgan ilk poydevorlar bo‘y ko‘rsatmoqda.

2.2. Milliy kolorit va uni tarjimada berilishi

Tarjima chin ma’nodagi san’atdir. San’at bo‘lganda ham buyuk va ulkan mehnat hamda mahorat talab qiluvchi, mashaqqatlar evaziga erishiladigan san’atdir. Tarjima haqida biz ko‘pincha axborot tarzidagina gapirishga o‘rganib qolganmiz, kim nima tarjima qilganini tushunamiz. qolaversa, matnlarni qiyoslab ularning mos tushish darajasini belgilaymiz. Aslida tarjimani odatiy ma’nodagi tarjimadan ko‘ra badiiy ijod sifatida baholash lozim. Tarjima sermuammo san’at. Uning xususiyati to‘grisida ko‘pgina ziddiyatli fikrlar mavjud. Unga amaliy yondashilgandagina murakkab jarayon ekanligini guvohi bo‘lamiz. Tarjimaning har bir turi, har bir janri o‘z tarjima muammolariga ega. Bularning barchasini tarjimonlarimiz echib, ushbu murakkab universal sohaning rivojiga o‘z hissalarini qo‘shmoqdalar.Tarjimada so‘zni to‘gri tanlay bilish ham katta muammo kasb etadi. CHunki, aynan ana shu so‘zlarni tarjimon tomonidan noto‘gri yoki o‘rinsiz

qo‘llanishi tufayli ko‘pgina asarlar nafosatiga putur etadi. Masalan, G.Uells, Mark Tven, Jek London, Daniel Defo, P.

Abraxamslar qalamiga mansub badiiy barkamolligi bilan boqiylik kashf etgan ko‘pgina badiiy asarlarning o‘zbek tilidagi tarjimalari inglizchasiga olib qaralganda asliy asarning umumiy nafosatiga ziynat baxsh etuvchi ko‘pgina badiiy bezaklariga putur etganligini kuzatamiz. Jumladan, T.Grinning «Tinch amerikaliklar» asari tarjimasida mehrob va chilim so‘zlari uchraydi. Vaholanki, Angliyaning Glazgo shahridagi bir muharrirning xonasida siniq chilimning yotishi, amerikalik bir kimsaning ringda yaktak yopinib o‘tirishi haqiqatdan yiroqdir. Asarning ruscha tarjimasida yuqoridagi so‘zlarni sobor, trubka, sviter, kabi leksik birliklar bilan berilgan, qolaversa, tarjimada ma’nolari echilmay qolgan leksik birliklar ham tez-tez uchrab turadi. Masalan:

O‘zbekcha: «Otamiz Gueda mandarin edi»;

Inglizcha: «He was a mandarin».

Yuqoridagi jumlani o‘qigan kitobxon “mandarin” ni nima ekan deb hayron bo‘ladi. Agar tarjimon o‘zbek tili leksikasiga qadam qo‘yayotgan bunday neologizmlarga izoh bersa yoki uning ma’nosini “Otamiz Gue shahrida katta mansabdor edi” qabilida bersa, jumla ravon chiqardi.

Ushbu asardagi ma’nolari ochilmay qolgan so‘zma-so‘z tarjimalarga yana misollar keltiramiz:

Inglizcha: The Southern Grass, to those like my wife who believe may be a favourite hymn or preyer beside the bed.

O‘zbekcha: «Janubiy Krest gimn yoki kechki ibodatnoma»

Biz esa quyidagi tarjima muqobilini tavsiya etamiz: «Janubiy salb yulduzlari mening xotinimdek taqvodor ayollar uchun injilning noyob surasi yoki yotish oldidan o‘qiladigan bir duo ramzi hisoblanadi».

Inglizcha: 2) a sleeping bag.

O‘zbekcha: Uxlaydigan qop (61-bet).

Tavsiya varianti: Ko‘rpa (to‘shak,uxlash qopi), xoblibos

Har qanday tilning leksikasida o‘ziga xos leksik va polisemantik birliklari mavjud. Jumladan, Jek London ingliz tilidagi «gun» so‘zining polisemantik xususiyatiga tayanib, uni miltiq va qurol-aslaha ma’nosida qo‘llanganini ko‘ramiz:

Inglizcha: Every hated face was a gun. It was for the guns he fought. He was the guns. He was the revolution. He fought for an Mexico.

O‘zbekcha: «O‘tirgan davlatlarning har biri bir miltiq. U miltiq uchun hozir jangga kiradi. Uning o‘zi miltiq. Uning o‘zi revolyusiya. U bugun Meksika uchun kurashmoqda».Parchaning ruscha va o‘zbekcha tarjimalaridagi ikkinchi va uchinchi jumlalar asliy inglizcha matn ma’nosini ifodalamaydi. Hikoya qahramoni Rivera Revolyusiya arafasida qurol-aslaha sotib olish uchun mablag’ topish umidida katta baxs olishuvida qatnashadi.

O‘z raqibiga nisbatan jismonan mahorat jihatdan ancha zaif bo‘lsa ham g’alaba qilishni maqsad qilib qo‘yadi. Qahramonning mana shu ruhiy kayfiyatini ifodalovchi parcha esa, inglizchaga nisbatan quyidagicha tarjima qilinishi kerak edi:«O‘tirgan jirkanch basharalarning har biri bittadan miltiq. U qurol-aslaha uchun kurashmoqda. Uning o‘zi qurol-aslaha. Uning o‘zi revolyusiya. U butun Meksika uchun kurashmoqda».Tarjima qilingan asarlarda biz doimo uning kamchiligini topmasdan, balki tarjimonning san’atiga e’tibor qaratishimiz lozim. Chunki, tarjimon o‘z tarjimasida yo o‘sha xalqning yoki o‘z xalqi turmushidan kelib chiqib o‘z ishini amalga oshirishi mumkin, qolaversa, tildagi ma’lum bir tushunchalarni, ba’zi so‘z, iboralarning ikkinchi bir tildagi muqobili bo‘lmasligi mumkin. Bu esa bevosita tarjimonlarda shu tildagi mavjud iboralarni qo‘llanmay qolib asliyatdagi emotsional-ekspressivlikning to‘la ifodalanmasligiga sabab bo‘lmoqda. Masalan, kishining yomon kayfiyati ingliz tilida “to be in a devil of a state” iborasi bilan berilib, o‘zbek tilida «shaytoni tutib turmoq», «jazavasi qo‘zib turmoq» kabi ma’noga teng keladi. Shuningdek, to last one’s eyes, not to open one’s lips iboralari o‘zbek tilidagi «ko‘z tashlamoq», «miq etmaslik» kabi muqobillar orqali beriladi. Shuning uchun ham bunday iboralar yo so‘zma- so‘z, yo tasviriy yo‘l bilan tarjima qilinadi. Shunday qilib, tarjima katta mahorat va

mashaqqat talab qiluvchi jarayon. Uning o‘ziga xos muammolari bor. Tarjima jarayonida tarjimon leksik birliklar, so‘zlar bilan ishlaydi. Har bir so‘zning tarjimasini to‘g’ri va o‘rinli ishlatish ham tarjimonning oldiga katta vazifalarni qo‘yadi. Tarjimon so‘zning mohiyati va mazmunini qanchalik chuqur anglasa, uni o‘zgalarga ham shunday tushintira oladi va har bir o‘girilgan asar maqsadga muvofiq bo‘lib, kitobxonda katta taassurot qoldiradi.Xalqlar turmush tushunchalarini ifoda etadigan lisoniy vositalar tarjimasi bo‘yicha hanuzgacha bizda ham, xorijiy mamlakatlarda ham tarjima amaliyoti ravnaqi uchun ozmi-ko‘pmi xizmat qilishi uchun mumkin bo‘lgan jiddiy tadqiqotlar yaratilmaganligi tufayli mazkur mavzuga oid qator masalalar o‘zining ilmiy amaliy echimini kutmoqda. Rus tarjimashunosi professor A.V.Fedorov[24,181]. va Bolgariyalik olimlar Sergey Vlaxov va Sider Florinlarning [25, 55].ushbu mavzuga bag’ishlab yozgan asarlari masalani atroflicha yoritishdan ko‘ra ilmiy jamoatchilik e’tiborini mazkur muammoga qaratishga ko‘proq urunishgan. Tarjimonni xalqlar turmush tushunchalarini anglatadigan xos so‘zlar ma’no va shakillaridan ko‘ra ko‘proq ularning muayyan kontekstlarda o‘tab keladigan vazifalarini qayta yaratish masalasi mashg’ul qilmog’i darkor. Bu san’atkorni asl nusxadagi xos so‘zlarni beasos tarjima matniga ko‘chirish yoki mumkin bo‘lmagan taqdirda ham uoarni tarjima tilidagi xos so‘zlar bilan almashtirib qo‘yish xavfidan saqlab qoladi. Tarjima amaliyotiga vazifaviy uyg’unlik nuqtai nazaridan yondashish asliyatdagi bunday ifoda vositalarining hajm, vazn, miqdor, xislat, xususiyat va vazifa aniqligini qayta yaratadi, shu bilan birga tarjimaning keng kitobxon ommasiga yaxshi tushunarli bo‘lishiga erishish imkoniyatini beradi. Xos so‘zlarni ona tiliga o‘girishda avvalo ularning muayyan kontekstlarda o‘tab kelayotgan axboriy va uslubiy vazifalarini aniqlash, so‘ngra tarjima tilida ularga har jihatdan mos, ayni payitda shu til me’yori va madaniyati darajasidagi lisoniy vositalar tanlash zarurati tug’iladi. Milliy tushunchalarni ifoda etadigan xos so‘zlarning ayrimlari asliyat mansub bo‘lgan tildan tashqari yana qator xalqlar lafzlarida uchrashi, jumladan tarjima tili lug’at zahirasining ham tarkibiy qismi hisoblanishi mumkin. Bunday so‘zlar hudud, turmush sharoit jihatlaridan bir-birlariga yaqin, doimiy munosabat

va muloqotda bo‘lib turadigan xalqlar lafzida ko‘proq uchraydi. Bu tarjimonni amaliy qiyinchiliklardan xalos etadi. Kavkaz va kavkaz-orti xalqlari, rus-ukrain-belaruslar, o‘zbek-qozoq-qirg’iz-turkman va tojiklar uchun umumiy bo‘lgan ko‘pgina milliy xususiyatli so‘zlar shular jumlasidandir.Muayyan xalq turmush tushunchalarini anglatadigan ko‘pchilik xos so‘zlarning ma’nolari va o‘taydigan vazifalari mamlakatlarning o‘zaro madaniy, iqtisodiy, siyosiy aloqalari natijasida qator xalqlar vakillariga, shu jumladan tarjima tili sohiblariga ham tanish bo‘lib qoladiki, tarjimonlar bunday so‘zlarga o‘z tillarida muqobil lisoniy vositalar qidirib yurmasdan, ularni transliteratsiya yo‘li bilan talqin etaveradilar. Transliteratsiya usulidan foydalanishning asosiy sababi asliyatda qo‘llanilgan milliy xususiyatli lisoniy vositalarning tarjima tilida mavjud bo‘lmaganligi tufayli asliyatning milliy xususiyatini tarjima tili sohiblariga xos xususiyat bilan almashtirib qo‘yish yoki tarjimani umuman bunday xususiyatdan mahrum etish kabi holatlarga yo‘l qo‘ymaslikdan iboratdir. Shunday qilib, transliteratsiya xalqlar turmush tushunchalarini aks ettiradigan xos so‘zlarni tarjimada talqin etishning eng samarali usullaridan bo‘lib, uning yordamida asliyatning milliy xususiyatnin siqiq holda talqin etiladi. Tarjima tilida goho asliyatdagi lisoniy vositalar ma’nolariga ma’lum darajada yaqinroq mazmunli birliklar uchrasada, ular o‘zlarining shartli muqobillaridan yo xislat-xususiyat yoki shakl-hajm-miqdor jihatlaridan farqlanadilarki, bu tafovut ularning tarjimada o‘zaro almashinuviga yo‘l qo‘ymaydi. Masalan, asliyat mansub bo‘lgan xalqqa xos pul hamda boshqa o‘lchov (masofa-uzunlik-sig’im-og’irlik) birliklari, ro‘zg’or ashyolari, kiyim-kechak, egulik-ichkulik kabi ko‘pgina tushunchalarni anglatadigan so‘zlarni transliteratsiya yo‘li bilan talqin etish asarda aks etgan o‘ziga xos muhim va sharoitning kitobxon ko‘z oldida ochiq-oydin jonlanishini ta’minlaydi. Amerika Qo‘shma SHtatlari “dollar”ning, ingliz “funt sterling”ning, nemis “marka”siyu xind “rupiya”sining transliteratsiya qilmasdan, o‘zbek “so‘m”i bilan almashtirib qo‘yilishi, AQSH “brendi”si, ingliz “viski”si, yapon “sake”si, meksika “abardien”ining rus “vodka”si orqali talqin etilishi ingliz boshiga “shlyapa” o‘rniga o‘zbek “do‘ppi”sini, egniga “pal’to” yoki “plashch” o‘rniga “to‘n” yoki “yaktak” kiygizab qo‘yish bilan

barobardir. Binobarin, bolgariyalik olimlar Sergey Vlaxov va Sider Florinlarning A.P.Chexovning “Van’ka” xikoyasi tarjimonni vodkani bolgar ichimligi “rakiya” bilan almashtirmaganlikda ayiblashlariga qo‘shilib bo‘lmaydi.

Asosli transliteratsiya kitobxon tasavvurini boyitadi, uning tili lug’at zahirasini kengaytiradi. Masalan, ruscha “tantsevat’” so‘zi o‘zining birgina ma’nosi bilan o‘zbekcha “raqs tushmoq” birikmasiga mos ekvivalent bo‘la olardi. Uning boshqa bir ma’nosi – erkak va ayolning belu qo‘l ushlashib davrada aylanishini, bu usulda raqs tushish o‘zbeklarga xos bo‘lmagani tufayli o‘zbek tilida o‘z ekvivalentiga ega emas. Mazkur so‘zni transliteratsiya usulida talqin etish esa o‘zbek tili lug’at boyligini kengaytiradi. Hozirgi umumxalq tili lug’at tarkibidan o‘rin olgan “tansa qilmoq” birikmasi azaldan o‘zbekcha “raqsga tushmoq” birikmasi bilan sinonimik qator hosil qilgani holda, omma tasavvurini boyitadi. yoki aksincha “podtyajka” so‘zini “shimni ko‘tarib, tutib turish uchun ikki elka osha tortib qo‘yiladigan tasma” deb tarjima qilinishi ham o‘quvchini jig’iga tegadi ham so‘zni umuman tushunmay qolishi mumkinligi xavfini tug’diradi.

U o‘zini ingliz podtyajkasiga osib o‘ldirishiga bir baxya qolgandi. (Picture of Dorian Grey) ushbu tarjimada tarjimon “ingliz” so‘zini qo‘shish orqali pragmatik adekvatlika juda moxironi erisha olgan.

Qarta o‘yining “duraki” yoki “podkidnoy” turi o‘zbek jamoatchiligiga ma’lum emas edi. Mazkur o‘yinni o‘rganish bilan xalqimiz uning nomlarini ham o‘zicha – transliteratsiya yo‘li bilan qabul qildiki, endilikda mazkur so‘zlar ushbu nutqiy vaziyatda fikr bayon qilishning zaruriy vositalari sifatida xizmat qilmoqda. Lekin ingliz tilidagi “According to Hoyle”, “Ace up one’s sleeve” singari frazeologik iboralar rus tiliga ham o‘zbek tiliga ham singib ketolmadi. Ularning o‘zbekchada biror yaqinroq muqobil ekvivalenti ham yo‘q. “According to Hoyle” frazeologizmi “karta o‘yinini o‘rnatilgan qoidalarga asosan o‘ynamoq” ma’nosini beradi. Masalan:

According to Hoyle, in this game you can’t pick up more than one playing card. This doesn’t seem ethical to me. Are you sure that what we are doing is According to Hoyle?

Edmond Hoyle karta o‘yinlari qoidalarini ishlab chiqqan mashxur ingliz eksperti bo‘lgan. “Are up one’s sleeve” frazeologik iborasi esa engida tuzi bor bo‘lmoq, (tuz o‘yinida eng kuchli karta xisoblanadi) uni engini ichida yashirib o‘yinga kirgan kishi esa muvafaqqiyatga erishishning noqonuniy lekin samarador usuliga ega sanaladi. Bu ibora poker o‘yinida boshqalarni axmoq qilish niyatida engiga ortiqcha tuz yashirib oladigan kishilarga nisbatan qo‘llanilgan.

It looks like Joanne is going to lose, but I wouldn’t be too sure. She may have an ace up her sleeve.

“Makler”, “biznes”, “spikker”, “killer”, “komp’yuter”, “internet”, “menejment” kabi ko‘plab yangi so‘zlar ham o‘zbek tiliga transliteratsiya usuli bilan kirib keliishi bilan lug’at boyligimizni yanada boyidi.

Shunday qilib tarjima amaliyotining transliteratsiya usuli milliy tillar boyishiga keng yo‘l ochgani holda, ularning fikr bayon qilish imkoniyatini oshiradi, adekvat, shu bilan birga asliyat milliy bo‘yog’ini kitobxon ko‘z oldida aynan jonlantiradigan ifodalar vujudga keladi. Xozirgi kunda o‘zbek tili jahonning boy va qudratli tillaridan biriga aylangan ekan, uni bu darajaga etkazgan omillardan biri lug’at tarkibidagi ko‘pchilik o‘zga xalqlar turmush tushunchalarini anglatadigan lisoniy vositalarning transliteratsiya usuli bilan qabul qilinib, tilning har qanday nozik fikrni ham ifoda eta olishi layoqatini oshirib yuborganidir.

Ammo ba’zan transliteratsiya usuli ayrim tarjimonlar tomonidan suiiste’mol qilinadi. Ular milliy bo‘yoqdan xoli bo‘lib, tarjima tilida o‘zlarining ma’no va vazifalari jihatlaridan uyg’un ekvivalentlarga ega bo‘lgan lisoniy vositalarni ham mazkur usul yordamida talqin etadilarki, bu hol kitobxonning bayon qilingan fikrni anglashini mushkullashtiradi. Masalan, o‘zbek tilidan ruschaga o‘girligan qator asarlar tarjimasida “rais”, “hammom”, “aka”, “uka”, “yor”, “eshak” kabi ko‘pchilik milliylikdan xoli so‘zlarning milliy xususiyatli hisoblanib, betarjima qoldirilishi tarjimonlarning milliy xususiyatni o‘zgacha tasvvur etishlaridan darak beradi.O‘zbek tilidan ruschaga o‘girilgan asarlar yoki dublyaj qilingan filmlar personajlarining goho o‘zaro “salom”, “assalomu alaykum” deb salomlashishlarining guvohi bo‘lyapmiz. Vaholanki, o‘zbekcha “salom”,

“assalomu alaykum” shakliyalari hisoblanadilar .O‘z-o‘zidan ma’lumki muayyan xalq turmush tarzini ifoda etadigan so‘zlargina bunday tushunchalarga ega bo‘lmagan xalqlar tillariga betarjima – asliyatdagi shaklida o‘tkaziladi, shu tariqa tarjimada muallif matnining milliy bo‘yog’i adekvat talqin etiladi. Masalan, “taxmon”, “xo‘rjun”, “palov”, “paranji”, “supa”, “sumak”, “nos”, “ketmon” kabi o‘zbeklar turmush tarzigagina xos ifoda vositalarini bunday tushunchalarni anglatadigan lisoniy birliklarga ega bo‘lmagan ingliz va rus xalqlari tillariga qilingan o‘girmalarida betarjima aynan keltirilishi asliyatning milliy xususiyatini saqlab qolish bilan birga, tarjima tillari lug’at tarkibi kengayishi uchun zamin yaratish imkoniyatini beradi. Sharq g’azaliyoti maftuni bo‘lmish buyuk olmon shoiri Gyote o‘z tiliga nafaqat “g’azal” so‘zini tarsliteratsiya vositasida olib kirdi, balki shu janrda o‘zi ham ijod qildi va boshqa vatandoshlarini ham bunga da’vat etdi.Vazifaviy uyg’unlik haqida gap ketar ekan, shuni qayd etish lozimki, asarlarida Sharq hayoti tasvirlanayotgan ayrim o‘zga millat yozuvchilari ham o‘z tillarida mavjud qator lisoniy vositalar o‘rniga, ehtiyoj sezmasa-da, ularning lug’aviy ekvivalenti bo‘lmish sharqona so‘z va so‘z birikmalarni qo‘llaydilar. Bu so‘zlar, hamma vaqt ham mualliflar istagiga bo‘ysunib, sharqona bo‘yoqni yaratavermaydi, chunki ular ko‘pincha hech qanday qo‘shimcha mazmun yoki milliy bo‘yoq kasb etmasdan, o‘zlari mansub bo‘lgan tillarning axboriy vazifasi, shu bilan birga boshqa tilda o‘z lug’aviy ekvivalentlariga ega bo‘lgan vositalari hisoblanadi.

Asliyat tili muhitini yaratish maqsadida tarjima tilida muqobil ekvivalentlari bo‘lmagan lisoniy vositalarni hamma vaqt transliteratsiya yo‘li bilan beraverib bo‘lmaydi. Tarjima tili lug’at tarkibidan o‘rin olmagan vositalar aksariyat hollarda kitobxonga asliyatda bayon etilgan fikr haqida to‘g’ri tasavvur berishga ojizlik qiladi. Transliteratsiya usuli ayniqsa miqdoriy tushunchalarni o‘ziga xos tarzda ifoda etadigan inglizcha “a dozen” (on ikki), “a score” (yigirma) so‘zlari talqinida o‘zini oqlamaydi. Masalan, “a dozen” so‘zi turli kontekstlarda o‘zining moddiy-mantiqiy ma’nosiga nisbatan ko‘proq hissiy mubolag’a yaratish hamda “ko‘p” ma’nosini chama orqali ifodalash vazifalarini o‘tab keladiki, uning lug’aviy

ekvivalenti bo‘lmish o‘zbekcha “o‘n ikki” soni aniq miqdornigina anglatadi. O‘zbekcha son inglizcha “a dozen” singari badiiy nutq tarkibida o‘zining moddiy-mantiqiy ma’nosidan mavhumlashib, turli-tuman uslubiy vosita va priyomlar tarkibida majoziy ishlatilishi xususiyatiga ega emas. Bunday nomuvofiqlik inglizcha so‘zni o‘zbek tiliga faqat transliteratsiya yo‘li bilangina talqin etish lozimligini bildirmaydi. O‘zbek tilida mantiqiy ma’nosidan tegishli kontekstlarda uzoqlashib, mazkur so‘z ma’no va vazifasini adekvat aks ettirgan “o‘n”, “o‘n chog’li”, “o‘n-o‘n besh” sonlari mavjudki, tarjima jarayonida ulardan unumli foydalanish imkoniyati bo‘lsa-da, goho tarjimonlar so‘zni transliteratsiya yo‘li bilan berib, shakl va mazmun mutanosibligiga putr etkazadilar. Shekspirning “Otello” tragediyasidagi dialog tarkibida “a dozen” so‘zi hissiy mubolag’a yaratish uchun qo‘llanilgan ekan.

Dezdemona: I don’t think there is any such woman.

Dezdemona: Shunday xotin borligiga hech ishonmayman.

Emilia: Yes, a dozen – Oth.

Emiliya: Bundaylardan dyujinlab topiladi.

Bu erda Emilya eriga xiyonat qiladigan xotinlarni istagancha topish mumkinligini mubolag’ali bayon etgan ekan, bunday vazifani o‘zbek tilida “o‘nlab” soni ifoda eta oladiki, tarjimon mavjud imkoniyatdan foydalanmagan.1956 yildagi tarjimada mazkur so‘zning aniq miqdorini anglatadigan son yordamida o‘girilishi muallif nazarda tutgan mubolag’ali ifodani uslubiy betaraf bayonga aylantirib qo‘ygan.

Asliyatdagi “a dozen” va uning tarjimasi o‘zining aniq-miqdoriy “o‘n ikki” ma’nosida ishlatilmasdan, fikrning mubolag’ali bayoni uchun xizmat qilayotganligi tufayli o‘zbekcha tarjimada “o‘n” sonidan foydalanish asliymonand ifodani yuzaga keltirgan bo‘lardi.

Ayrim nutqiy vaziyatda “a dozen” “ko‘p” ma’nosining chama orqali ifodasi uchun ishlatiladi. Bunday hollarda ham tranliteratsiya usuliga murojaat qilinmaydi, balki ularga o‘zbek tilida “o‘ntacha” chama hamda chama ma’no belgisini ifodalovchi “o‘n-o‘n besh” juft soni vazifaviy mos keladi.

Tarjimada milliylikni yoki milliy koloritni saqlash uni tog'ri beraolish uchun tarjimon eng avvalo mahoratli va albatta tajribali bo'lishi lozim. U tajima qilayotgan asarning tili va usha mamlakat milliy a'analaridan habardor bo'lisha darkor. Badiiy tarjima bu o'ta murakkab jarayon hisoblanadi va unda milliylikni saqlanishi ham juda muhimdir, chunki asar tarjima qilingandan keyin yangicha ma'noga ega bo'lishi emas balki tarjima qilimgan tilida yana bir bor mos ekvivalantlari bilan berilishi kerak. O'shandagina tarjima qilingan asarni o'qiganda ham huddi asliyatda asar qanday bo'sa kitobxonga shunday ta'sir qiladi. To'g'ri asliyat kabi kuchli ta'sir etmasligi mumkin ammo ta'sir darajasini oshirish ham tarjimonga bog'liqdir. Nega endi aynan milliylik yoki milliy kalaritning to'liq saqlanishi yoki mos ekvivalentlarni berilishi badiiy tarjimada muhim? Bu juda oddiy va o'z vaqtida muhim hususiyatdir, chunki kutibxon biror bir tarjima qilingan asarni o'qir ekan unda eng avvalo o'sha tarjima qilingan asarning asl ma'nosini anglashi uchun faqatgina o'sha mamlakatga xos bo'lga milliylik hususiyatlari tarjima jarayonida izoh orqali berilgan bo'lishi yoki mos ekvivalent orqali berilishi lozim o'shandagina kitobxon ko'zlangan ta'sir darajasiga tushadi va o'sha asarda bo'ladigan voqealarni to'liq asliyatda qanday berilgan bo'lsa tarjimada ham shu darajada qabul qilaolishi va tasavvur qilishi mumkin bo'ladi. Shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki bilvosita tarjima qilingan asarlar bevosita tarjima qilingan asarlardan ancha farq qiladi va bilvosita tarjima qilingan asarlarda o'rtadagi vositachi tilning ta'siri sezilib turadi bu esa tarjimaning sifatiga manolarning tog'ri saqlanishiga ta'sir qiladi. Bevosita tarjima qilingan asarlarda milliylik ko'proq saqlanib qoladi va uning ta'sir darajasi kuchliroq bo'ladi. Biz bilamizki badiiy tarjima bilan har qanday tarjimon ham shug'ullanaolmaydi, gap shundagi badiiy tarjimonlar albatta adabiyotdan xabardor bo'lishlari lozim chunki badiiy asarlar, she'rlar, ertaklar, hikoyalar tarjimasi mobaynida tarjimon ham ijod qiladi. Chunki badiiy tarjima jarayonida faqatgina oddiy ma'no berilishi bilan tarjimon ko'zlangan maqasadga erishaolmaydi. Go'zal va betakror badiiy tarjimani amalga oshirish uchun badiiy tarjimon ijodkor

sifatida mehnat qiladi. Uning mehnatlarining yoki ijodining samarasi tarjima qilingan asarning kitobxonga ta’siridan ko‘rishimiz mumkun bo‘ladi.

II bob bo‘yicha xulosa

Xulosa qilib ayatadigan bo‘lsak badiiy tarjimada adekvatlikka erishishni muammo sifatida ko‘rishdan asosiy maqasad shundan iboratki tarjimada mos keladigan so‘zlar bilan tarjima qilish juda muhim ahamiyatga egadir. Chunki agar biz amalga oshirayotgan tarjima asarimizdagi bizga qiyinchilik tug’diradigan so‘zlar tarjimasini noto‘g’ri bersak yoki umuman bermasdan qoldirib ketsak unda badiiy asar o‘zining asl ma’nosini yoqotadi va natijada tarjima qilingan asar ma’nosi asliyatdan ancha farq qilib qoladi. Bizning maqsad esa badiiy asarning asl ma’no mazmunini saqlagan holda kitobxonga yetqazishdir. Tarjimon sifatida shuni alohida ta’kidlab o‘tish lozimki badiiy asarga murojaat qilingandan so‘ng ushbu asarning tilini,uning yaratilish tarixini, uning yaratilishiga bo‘lgan sabab yoki talabni, ushbu asar yaratilgan mamlakat tarixi madaniyati urf odatlaridan to‘liq habardor bo‘lishimiz lozimdir agar ushbu yuqorida keltirib o‘tgan shartlar bajarilmasa unda badiiy asar tarjimasiga murojaat qilinishga xojat yoqdir. Badiiy asarda milliy koloritni berish muammosi ham yuqoridagi shartlar bilan chambarchas bog’liqdir yaniykim har qanday til, davlat va xalq hechqaysi bir boshqa davlat yoki millatga xos bo‘lmagan o‘ziga xosligi mavjuddir va ushbu o‘ziga xoslik milliy kolorit deb ataladi. Milliy koloritning tarjimada berilishi yoki ining tarjima jarayonida saqlanishi tarjimonning mahoratiga va albatta uning yillar davomida toplagan tajribasiga bog’liqdir. Shunday qilib badiiy asarning boshqa bir tilga o‘girilishi bu ancha mashaqqatli mehnat va ijodni talab etuvchi jarayondir. Ushbu jarayonda badiiy tarjimon o‘zining bor bilimidan to‘liq foydalangan holda kerakli qo‘shimcha ma’lumotlardan ham tarjimada foydalanadi va shuning natijasida badiiy tarjimon o‘z oldiga qoygan maqsadiga erishadi ya’ni go‘zal va betakror badiiy asarning o‘z tilida uning milliy ruhini saqlagan holda kitobxonlarga yetqazadi.

III BOB

Jeyn Ostin ijodiga murojaat (G’urur va Andisha)

3.1. Jeyn Ostin va uning “G’urur va Andisha” asari

Jeyn Ostinning yozgan asarlari ajoyib va betakror bo‘lgani bilan uning shaxsiy hayoti havas qiladigan darajada emas agar biz unga chuqurroq nazar solsak. Hozirgi kunda Jeynning asarlariga qanchalik darajada qiziqish kuchli bo‘lsa uning hayotiga bo‘lgan qiziqish ham shunchalik darajada kuchli. Uning yashab faoliyat olib borgan zamoniga nazar soladigan bo‘lsak uning yozuvchilik faoliyatidagi birinchi to‘rtta asari anonim tarzda chop etilganligini ko‘ramiz, ushbu ma’lumotlar hali ham saqlanadi uning singlisi Kassandraning yozgan xatlari hali ham mavjud va keyinroq uning jiyani J.E. Ostin Ley tomonidan 1869-yilda yozilgan Jeyn Ostin Xotirasiga bag’ishlangan xotira nomli yodnomasida yozib o‘tilgan. Ushbu manbalardan biz Jeynni oddiygina va sokin ruhoniyning qizi sifatida yashab o‘tganini bilishimiz mumkin. Jeyn o‘zining birinchi asarlarini yozish uchun birinchi ilxomni oilasi davrasidan olgan. Jeyn yuqori darajadagi adabiyot ixlosmantlari oiladasida dunyoga kelgan. Jeynning otasi Oksfordni tamomlagan ruhoniy edi onasi esa oily tabaqali juda quvnoq ayol bo‘lgan. Jeyn otasining kutubxonasida 500 dan ortiq kitoblarni o‘qib tugatgan va bu uning badiiy faoliyatini boshlashga turtki bo‘lgan, undan tashqari uning oilasidagilar uni hechqachon mashhur yozuvchi bo‘ladi deb o‘ylamaganlar ham. Shunday yuqori darajadagi intelektual oilada tarbiya topgan Jeyn 15 yoshidan boshlab ijod qila boshlagan; va 23 yoshida u o‘zining Nortenger Abbatligi, Hissiyot va Ta’sirchanlik, va G’urur va Andisha kabi asarlarini asl mantlarini yaratgan edi. Uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi va yosh qizlarga hos bo‘lgan hazl mutoibasi Nortenger Abbatligi asarida yaqqol namoyon bo‘ladi. Otasining o‘limidan so‘ng 1805 yilda Jeyn singlisi Kassandra va onasi bilan kichik bir uyda Chovton shahrida yashashdi. Jeyn u yerdagi hayoti davomida badavlat akasinig badavlat bir do‘stidan turmush qurish haqidagi taklifni oldi, Jeyn ushbu taklifni qabul qildi ammo ertasi kuni uning taklifini rad etishini aytdi. Ushbu taklifni rad etish Jeyn uchun juda og’ir edi va u turmush qurish ayol

uchun uning ijtimoiy mavqeining pasayishi bilan teng ekanligini anglab yetdi. Jeyn keyinroq yolg’iz ayolning oilasiz yashashi qanchalik qiyinligini va boy qarndoshlar qaramog’ida yashash qanchalik og’irligini anglab yetdi. Ushbu qiyinchiliklarning ta’siri ostida Jeyn Gurur va Andisha asarini yaratdi.Jeyn o‘zining hayoti mobaynida ijtimoiy darajalarnig oshishini chuqur kuzatdi. Jeynning ikki akasi Britaniyaning Qirollik Kuchlarida hizmat qilishgan, va Jeyn Britaniya jamiyatida ofitserlarning obro‘si oshishi yoki pasayishini o‘z ko‘zi bilan ko‘rdi. Napaleon urushidan qaytganlar jamiyatning har qanday to‘siqlarini bomagur mashhurlik bilan kesib o‘tishlari va hechqachon yetaolmaydigan cho‘qqilariga erishishlari mumkin edi. U o‘zining Ishonch nomli asarida ushbu jamiyat o‘zgarishlari to‘g’risida juda ajoyib tarzda tasvirlab o‘tgan. Jeyn 1817-yilning 18-iyulida 41 yoshida vafot etadi.U hechqachon sevgi to‘g’risida bitiklar yoki sevgining kutilmagan nohaqliklari haqida yozib o‘tmagan. Uning hayoti haqidagi ma’lumotlar hechqachon Jeynning ichki dunyosi, betakror va tezkor aqli to‘g’risida ma’lumot beraolmasdi, lekin uning ushbu hususiyati Jeynning barcha asarlarida aks etgandir. Balki biz Jeynning qay darajadagi buyuk shahs ekanligini to‘liqligicha anglay olishimizga imkoniyat yoqdir ammo uning asarlari uning buyukligining isbotidir. Shuni alohida ta’kidlab o‘tish joizki Jeynning hayoti va faoliyati to‘g’risidagi ma’lumotlar uning singlisi Kassandraga yozgan xatlaridan anglab olishimiz mumkin va bu ma’lumotlar Jeynning o‘limidan yarim asr o‘tganidan so‘ng topilgan. Jeyn ijodining muhlislaridan ko‘pchilik qismi Nortenger Abbatligi asaridagi Ketrin Molend qahramoni Jeynning o‘z bolaligi to‘g’risida degan fikrlarni xato deb hisoblashadi, chunki asardagi Ketrin o‘z uyining orqasidagi yashil maydonda o‘ynashni, kriket va beysbol o‘ynashni xush ko‘rardi va ushbu o‘yinlarni qizlarning ham o‘yini deb hisoblardi. Jeyn va uning singlisi 1783-yilda Kouli Honimnikiga jo‘nab ketishdi u yerda opa-singillar chuqur bilim olishdi. Kouli Honim qizlarning tog’asining singlisi edi, u oldin Oksfordda yashagan va keyinchalik Sautgemptonga ko‘chib ketgan. Qizlar uylariga Sautgemptonda tarqalgan o‘latdan keyin qaytib kelishdi. Jeyn va Kassandra 1785-1786-yillarda Abbatlikdagi maktabga o‘qishga borishni boshladilar, ushbu maktab

Emmadagi Goddards Honimning tasodifiy makataiga o‘xshardi. Shuni alohida ta’kidlab o‘tish joizki Jeyn maktabga borish uchun hali juda yosh edi va uning oyisi Kassandra qayerda bo‘lsa Jeyn ham o‘sha yerda bo‘ladi deb ularni birga maktabga qoygan. Ushbu maktab Jeyn Ostinning oilasida olgan ta’limdan tashqari yagona maktab edi. Opa-singillar oilasida chizmachilik va pianino chalishni o‘rganishgan. Jeyn Ostin juda ko‘p o‘qigan u o‘z zamonasining barcha yo‘nalishdagi asarlarni o‘qishga harakat qilgan u hoh jiddiy hoh mashhur asar bo‘lsin. Uning otasining 1801 –yilda 500 kitobli kutubxonasi bo‘lgan, va keyinroq Jeyn u va uning oilasi buyuk asar o‘quvchilari bo‘lishganini yozib o‘tagan va bundan umuman uyalmaganlarini bundan faxrlanganliklarini aytib o‘tgan. U keyinroq o‘z asarlarida yuqori darajadagi tarbiyaviylik bo‘lishini ta’minlagan. Jeyn o‘n sakkizinchi asrning adabiyoti bn yaxshi tanish bo‘lgan, ushbu asrning namoyondalaridan Filding va Richerdsonlar ijodidan ham xabardor bo‘lgan va ushbu namoyondalarning asarlari Viktoriya zamoniga kelib o‘z mavqeini yo‘qota boshlashgan. Jeyn Richerdsonning Ser Charls Grendisn nmli asarini ko‘p marotaba qaya-qayta o‘qib chiqgan va Fenni Byornining asarlarini ham o‘qigan masalan: Darbli Honim noli asarini sevib mutolaa qilgan. 1782-va 1784-yillarda Jeynning asarlari Ostinlar oilasi tashabbusi bilan Steventonda sahnalashtirilgan edi va 1787- va 1788-yillarda Jeynning jiyani Eliza de Fullida tomonidan to‘liq barcha asarlari sahnalashtirilgan va ayniqsa Sevgi va Do‘stlik asari bir necha bor sahna yuzini ko‘rgan, bunga sabab ushbu asarni Jeyn Eliza jiyaniga bag’ishlab yozgan. Ushbu sahnalashtirishlar Jeynning hayoti va ijodiga qiziqish uyg’otgan albatta. Jeyn Ostin Yuveniliya nomli asarini 1787-yildan 1793-yilgacha yozgan; ushbu asar o‘z ichiga hazl mutoibaga boy bo‘lgan bir necha badiiy asarlarni olgan,shunday asarlardan bittasi Sevgi va Do‘stlikdir ushbu asar uch tomlik asar hisonlanadi. Asar asosan Jeynning oilasiga bag’shlangan bo‘lib uning bir xil qismlari ularning oila azolari va oilalarining do‘stlariga bag’ishlangan.

Jeynning oilasi to‘g’risida gapirganimizda uning opalari va akalari haqidagi ma’lumotlarni keltirib o‘tsak maqasadga muvofiq bo‘lar edi. Jeynning eng katta akasi Jeyms (1765-1819) o‘qimishli bo‘lib Oksfordga 1779-yilda14 yoshida

o‘qishga borgan va 1787-yilda o‘qishni tamomlagach o‘zini ruhoniylikka bag’ishlagan. Jeyms ham adabiyotga qiziqgan, uning she’rini Jeynning Tuyg’u va Ta’sirchanlik asarida ko‘rishingiz mumkin. Jeyms 1789-1790-yillarda Genri bilan Oksfordning The Loiterer nomli jurnaliga asos solishgan va ushbu jurnal oltmish nusxada bosib chiqarilgan. Ushbu jurnalning bir ikkita nusxalari hozirgi kunda internetda onlayn tarzda o‘qish uchun topiladi. Jeyms otasidan so‘ng Steventenning cherkoviga bosh ruhoniy bo‘lib qolgan. Jeymsning ikkinchi xotini Meri Loyd Jeyn Ostinni unchalik yoqtirmagan. Jeymsning qizi Anna (1793-1872) Jeynning birinchi jiyani bo‘lgan; va Jeynning Yuveniliya nomli asarining Anna o‘smir bo‘lgan vaqti yozilgan va ko‘pgina joylari Annaga bag’ishlab yozilgan. Jeyn Ostin hayotlik vaqtida Anna hechqachon bosib chiqarilmagan asar ustida ishlagan uning nomi Qaysi bir Qahramon ya’ni “Which is the Heroine” bo‘lgan Anna ushbu asarni Ammasining masalahatlari bilan yoza boshlagan ammo Jeynning o‘limidan so‘ng ushbu asar yoq qilingan. Jeynning boshqa yosh qiz va o‘gil jiyanlari Jeyms Edverd (17981874) va Karalina (1805-1880) ammalarining yo;lini tanlab adabiyot bilan shug’ullanishgan, Jeyms Edverd ammasining shunday buyuk asarlar Tuyg’u va Ta’sirchanlik, Gurur va Andishalarning muallifi ekanligini bilgan holda sh’erlar yozgan. Keyinroq esa Karalina Jeyn Ostin xotirasiga bag’ishlab o‘zining Jeyn haqida eslaydigan barcha ma’lumotlarini qog’ozga tushirgan. Karalina Edverd haqida ham yozgan Jeyms Edverd Jeyn Ammasining familiyasidagi Leyni meros difatida olgan va Karalina ular haqida katta bitta “Xotiralar” deb nomlangan asarni yozgan.

Edverd (1767-1852) juda uddaburon va epchil tadbirkor bo‘lgan uni 1780-yillarning boshida Ostinning jiyanlari (Knight) Ritsar unvonida bo‘lgan Tomas va Keytrin tomonidan asrab olingan. Edverd Yevropa miqyosidagi katta turga jo‘nab ketgan va u yerda (1786-1788) Knightlarning mulkiga Godmershen Kentga egalik qilgan holda ularning ismi sharifidagi “ KNIGHT” nomini olgan ya’ni Ritsarlik unvoni. Jeymsning katta farzandi Fenni (1793-1882) har doim Jeynning eng sevimli jiyani Anna bilan birga bo‘lgan. Jeynning Yuveliyana asarida Fennining o‘smirligi ham tasvirlangan. Fenni onasidan juda yosh vaqtida o‘n olti yoshida

ajraladi. U Jeyn ammasidan o‘zining romantic munosabatlari uchun maslahatlar oli yuradi. Ushbu maslahatlarning to‘liq holdagisini Jeyn Ostinning Fenniga yozgan xatlarida ko‘rishingiz mumkin bo‘ladi. Nihoyat Fenni turmushga chiqadi ammo u ammasi Jeynning o‘limidan so‘ng Baronning turmush o‘rtog’iga aylanadi. Fennining o‘g’li Jeynning xatlarini to‘liq holida bosib chiqoradi va Fennining avlodlaridan biri Burmalik Luis Mauntbettenning qiziga uylanadi Luis Shaxzoda Filip va Elizabetta II ning xolavachchasi bo‘lib hisoblangan.

Genri (1771-1850) Jeynning sevimli ukalaridan biri bo‘lgan, u har qanday ishda o‘tkir zehni va kirishuvchanligi bilan ajralib turgan ammo har doim ham u qo‘l urgan ishlar omadli yakunlanmagan. Genri 1788-yilda Oksford Universitetiga o‘qishga kirib Eliza de Fullidga uylangan(Eliza 1813-yilda vafot etgan), shunday qilib Genri 1815-yildagi biznesidagi katta kasotga uchrash tufayli Kelvinist vaziri sifatida qolgan(“Kelvinism protestantizmning asosiy oqimlaridan biri”) U Jeynning asarlarini Jeynning o‘limidan so‘ng bosib chiqorilganidan so‘ng ko‘rgan. Kassandra Elizebet (1773-1845) Jeynning yagona opasi bo‘lgan. Jeynning yuzlab opasi Kassandraga yozgan xatlari uning hayoti to‘g’risida to‘liq va ishonchli ma’lumotlar manbaii hisoblanardi, Kassandraning qaylig’i Tomas Foul 1797-yilda Karib orollarida lixaradkadan vafot etgan, Tomas u yerga harbiy ruhoniy sifatida borgan. Kassandra va Tomas juda uzoq vaqt mobaynida unashtirilgan holda yurishgan bu 1794 yildan boshlangan ularning uzoq vaqt mobaynida unashtirilib yurishlariga sabab ularning iqtisodiy ahvoli unchalik havas qiladigan darajada emas edi. Jeyn ushbu vaziyatni ham o‘zining “Pul va Turmush qurish” nomli asarida tasvirlab o‘tgan. Shundan so‘ng Kassandra umuman turmushga chiqmagan. (Kassandraning sevgi to‘g’risidagi sh’erida ushbu holatga uning munosabatini ko‘rishimiz mumkun bo‘ladi.) Kassandra ham Jeyn singari aka ukalari va qarndoshlarini ko‘rishga tez tez turgan, ikkalasi birga bormagan tashriflar to‘g’risida bir birlariga xatlar yozib turishgan. Jeynning yana boshqa aka ukalari Frenk (1774-1865) va Charli (1779-1852) ikkalalari ham Potamausdagi Qirollik Harbiy Akademiyaga 12 yoshlarida kirishadi va Napaleon bilan bo‘lgan janglarda qatnashib admirallik darajasigacha ko‘tarilishadi. (Nelson Frenk Ostinni juda

ajoyib yosh yigit deb ataydi.) Jeynning Mensfild Park va Iqror nomli asarlarida harbiycha ta’sirni sezish mumkin. Frenk 14 yoshidan 18 yoshigacha uzoq Sharqda dengiz harbiylari safida xizmat qiladi.

Jeyn Ostin ijtimoiy hodisalarni yoqtirar edi, bunday hodisalarda uning ishtroki to‘g’risida yozgan xatlaridan bilib olishimiz mumkin bo‘ladi. Jeyn Hempshirda,Londonda, Besdava Sautgemptenda bo‘lgan tashriflari mobaynida raqslar va har xil bazmlarda qatnashganligini o‘z xatlarida yozib o‘tadi. Mitfod Xonimning Jeyn haqida aytgan mashxur bir so‘zi bor edi ya’ni u Jeynni “ eng maftunkor, eng aqldan ozgan, eng ta’sirchan turmush o‘rtog’ ovlaydigan kapalak sifatida eslashini aytib o‘tgan. (bunday ta’svirlash orqali Mitfort Xonimning Jeynga bo‘lgan xusumati va ini ko‘raolmaganini yaqqol anglashimiz mumkin bo‘ladi chunki bunday tasvirlash 18 yoshga to‘lmasdan “Uch Opa Singil”nomli asarni yozgan Jeynga umuman mos emas edi.)

Jeyn Ostin 1775-yil 16-Dekabrda Hempshirning shimoli-sharqidagi Steventon nomli kichik qishloqda Ruhoniyl oilasida dunyoga kelgan. U oilada 7-farzand va 2-qiz farzand edi. Uning ota onasi Revd Jorj va Kssandra Ley edi. Uning aka ukalaridan 2 tasi ruhoniy, 1 tasi Kentda qarindoshidan me’rosga egalik qildi, eng yosh ukalari esa Qirollik Armiyasida Admiral bo‘lishdi; uning yakkayu yagona singlisi Jeyn kabi hechqachon turmushga chiqmagan. Jeyn Ostin yigirma besh yil umrini Steventenda o‘kazdi.U bu yerdan ukasi Edverdning yoniga Kentga Godmershem Parki yaqinidagi Kentenberi shahriga va Besga ham holasi va amakisini yoniga sayohatlarga borib turgan. Jeyn Ostin 1790- yillarda Sense and Sensibility, Pride and Prejudice va Northanger Abbey kabi asarlarining boshlangich qismini yozgan. Jeynning Kent va Besga qilgan sayohatlari uning asarlariga milliy koloritni yanada oshishini taminladi bu ayniqsa uning oxirgi ikki asarida aks etdi. 1801-yilda Revd Jorj nafaqaga chiqdi turmush o‘rtog’i va ikki qizi Jeyn va Kassandra bilan Steventendan Besga ko‘chishdi.

Ostinlar 4-Sidney Uyida 1801-yildan 1804-yilgacha yashashdi keyin esa bir ikki oy Grin Park 3- uyida Sharqiy binoda ham yashashdi va Janob Ostin usha

uyda olamdan o‘tadi. Ostinlar Besdagi hayotlari mobaynida Mamlakatning Sharqiy tomonlariga dengiz sayohatlariga chiqishdi, ushbu sayohatlar mobaynida ular Dorsetdagi Lim Regisda ham bo‘lishdi, bu esa Jeynga Persuasion asari yozishni boshlashga turtki bo‘ldi. 1806-yilda Ostinlar Sautgemptenga ko‘chishdi, undan so‘ng 1809-yilda Chovtenga Edverdning kattejiga ko‘chishdi. U yerda Jeyn o‘zini bemalol yozuvchilikga bag’ishlashiga katta imkoniyatlar bor edi, shunday qilib Jeyn 1810-1817-yillarda o‘zining uchta asarini yaratdi ular-Mansfield Park, Emma va Persuasion. Jeyn 1816-yilda Eddison O‘lati bilan kasallandi va uning oilasi uni 1817-yilning yozida Vinchesterga davolash uchun olib ketishadi. Shifokor Jeynni kasalligini davolayolmaydi va Jeyn 1817-yilning 18- iyulida 8-Kollej Ko‘chasida vafot etadi. Jeyn Vinchestr Cherkovining shimoliy qismida o‘limidan bir ikki kundan keyin ko‘mildi. Jeynning asarlari o‘z davrining mayda dvoryanligi to‘grisida edi qaysiki Jeyn ushbu hayotning guvohi sifatida o‘zining tushunchalarini yozib o‘tgan edi. Uning asarlaridagi o‘ziga hoslik, uning o‘zining takrorlanmas uslubi uning kitoblarini har doim o‘qiladigan va Ingliz tili dunyosidagi kitobxonlarning eng sevimli asarlar sifatida hozirgi kunga qadar o‘z qadrini yoqotmagan. Uning ko‘pgina asarlari teatr sahnalariga va televizor ekranlarida chiqib o‘z muhlislarini topib ulgurgan. Jeyn Ostin Ingliz tili kitobxonlari dunyosida eng sevimli va eng mashxur muallifdir.

Jeyn Ostin o‘zining G’urur va Andisha asarini yigirma bir yoshida yaratgan. U ushbu asarini “Mening bolam yoki ushbu asar mening farzandim deb nomlagan”. Jeyn hattoki ushbu asarning yaratilishi haqida va London unga sevimli farzandini tortiq qilganini opasi Kassandraga xat yozganida aytib o‘tgan. Mashhur dramaturg Sheridan ushbu asarni o‘qib chiqganidan keyin o‘zining taasurotlari to‘g’risida gapirar ekan u hechqachon bunday ajoyib ,betakror va ma’noli asar o‘qimaganligini ta’kidlab o‘tgan. Jeyn asarni yozishni boshlaganida,asar “Birinchi taasurotlar deb nomlangan” . Lekin nashriyotchilar uni chop etishni rad etishgan. Shunday qilib asarning chop qilinishi bir necha yilga kechiktirilgan. Jeyn Ostin G’urur va Andisha asarini boshqa bir asarini ya’ni “Aql va Ta’sirchanlik” nomli

asarini tugatib chop ettirganidan so‘ng yakunlashga muvofiq bo‘ldi. G’urur va Andisha asari birinchi bora 1813-yilda chop etildi, asar u vaqtga kelib ancha qisqartirilgan va stilistik jihatdan o‘tkirlashtirilgan edi.

Asarning umumiy mazmuni unchalik qiyin emas va qahramonlarning asardagi o‘rni juda qatiiy.Asarning bosh qahramonlari Darsi va Elizabet asarning boshidan oxirigacha o‘zlarining tuyg’ulari va g’ururlari bilan kurashadilar. Ularning atrofi turli xil insonlar bilan o‘ralgan va ularning turli xil harakteri bosh qahramonlar hayotiga ta’sir etishga harakat qiladi. Asar qahramonlarining asardagi o‘rni har xil darajada. Aslini olganda G’urur va Andisha asari chuqur realistik asar undagi qahramonlarning ichki kechinmalari ularning ijtimoy hayotdagi o‘rni 18-asrning oxirida va 19-asrning boshlaridagi Angliya va u yerdagi ijyimoiy holat to‘g’risida to‘liq ma’lumot beradi deb aytaolamiz. Undan tashqari Ostin oz qahramonlarining ichki dunyosini juda ajoyib tarzda tasvirlaydi, u ularning ichki dunyosini tasvirlagan holda ularning ijtimoiy hayotda tutgan o‘rnini ham keltirib o‘tadi. Jeyn albatta ushbu tasvirlashni hamma qahramonlarida emas balki bosh qahramonlarining ham ichki ham tashqi dunyosini betakror tarzda tasvirlaydi. Shuning uchun ham uning asarlari juda ko‘plar tomonidan o‘qiladi, bunga sabab Jeynning jiddiy narsalarda hazl huzulli ironiyaning ishlatilishidir. Undan tashqari Angliyaning ajoyib dramaturgiyasining o‘ziga xosligi ham dir. Shunday qilib yozuvchi bo‘rttirishdan yiroqroq bo‘lishga harakat qiladi va ikkinchi darajali qahramonlarni tasvirlashda faqatgina grateskadan foydalanadi. (Kolins, Bennet xonim, Ledi de Ber) ushbu qahramaonlar asarda juda nozik ironiya bilan tasvirlanganlar. Biz asarning birinchi bobidannoq o‘sha vaqtlardagi Angliya ijtimoiy hayotining ta’sir darajasini va jamiyatdagi qarama qarshiliklarni ko‘rishimiz mumkin bo‘ladi. Qahramonlar o‘zlarini o‘ziga to‘q tarbiyali qilib ko‘rsatsalarda baribur ularning bosh maqsadi va ular haqiqat deb tan oladigan narsa bu pul edi.

3.2. G’urur va Andisha asari tarjimasida milliy koloritni berish

Ushbu asar 239 bet 61 ta bobdan iborat bo‘lib, uning nomi asar endi yozilishni boshlaganida “Birinchi Taasurotlar” deb nomlangan ammo asar muallifi

Jeyn Ostin uni chop etishga rad javobini olaganidan so‘ng asar ustida qaytadan ishlaydi va uni ancha qisqartirgan holda nomini ham o‘zgartiradi shunday qilib asar “G’urur va Andisha deb nom oladi. Asar chop etilishidan oldin ancha qisqartmalarga uchraydi va uning ma’nosi ham stlistik jihatdan ancha o‘tkirlashadi.

Biz ushbu asarning tarjimasi mobaynida asarning asl ma’nosini va albatta ushbu asarning yaratilgan mamlakatning o‘ziga xosliklarini o‘rgangan holda asarda milliy koloritni saqlashga harakat qilib tarjimani amalga oshirdik. Quyida asardan olingan misollarning tarjimasi orqali biz amalga oshirgan tarjimamizni taqdim etamiz.

«It is a truth universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune must be in want of a wife» – asarning birinchi bobi ushbu so‘zlar bilan boshlanadi biz ushbu inglizcha misolni O‘zbek tiliga quyidagicha tarjima qilishimiz mumkun bo‘ladi ya’ni:

“Balog’atga yetgan, har qanday yosh va boy erkak oila qurish haqida o‘ylaydi uning omadli kelajagi bu uning uylanishi bilan bog’liq bo‘lib hisoblanadi.”Asarning ushbu birinchi bobidagi gapining tarjimasi mobaynida biz so‘zma so‘z tarjimadan qochdik va asosan umumiylashtirishga harakat qilgan holda albatta o‘z tilimizning betakror so‘z boyligi orqali uni yanada rangdorligini oshirishga harakat qildk, tarjima asarning o‘quvchiga ta’siri hamda eng muhim bo‘lgan jihat badiiy tarjimaning did va estetika bilan amalga oshirilishini ta’minlashga harakat qildik.

«However little known the feelings or views of such a man may be on his first entering a neighbourhood, this truth is so well fixed in the minds of the surrounding families, that he is considered as the rightful property of someone or other of their daughters.» “Agar shunday odam yangi joyga ko‘chib keladigan bulsa, bu hol uning yaqin-atrofida yashaydigan qo‘shnilarning es-hushini shunchalik band etadiki, unga o‘sha zahotiyoq birorta qo‘shni qiz uchun qonuniy o‘lja deb qaray boshlashadi.”

Ushbu tarjimada biz ko‘rib turibmizki ingliz tilidagi ba’zi bir so‘zlar tushirib qoldirilyapti va ular o‘rniga o‘zbek tilidagi mos so‘zlar ishlatilayapti. Badiiy

tarjima mobaynida tushurib qoldirishlar va qo‘shish kabi tarjima usullaridan foydalaniladi, biz ham ushbu asrning tarjimasi mobatnida shunday usullardan foydalangan holda asrning bilvosita tarjimasida milliy koloritni saqlashga harakat qildik.

“You take delight in vexing me. You have no compassion on my own nerves”.”Siz meni haqorat qilayapsiz. Siz umuman meni asablarimga rahm qilmaysiz”. Ushbu parcha Janob Bennet va uning turnmush o‘rtog’i o‘rtasidagi suhbatdan olingab bo‘linb bu yerda Bennet Honim o‘z eridan hafa bo‘lmoqda chunki Janob Bennet Bennet Honim bilan hazllashishni yoqtiradi va uni doim masqara qiladi.Bennet Honim esa turmush o‘rtog’idan norozi bo‘lmoqda. Biz ushbu tarjimamizda qisqa va lo‘nda tarjimani amalga oshirdik yani ma’noni kengaytirishdan qochdik. Bu yerda har bir millatda uchrab turadigan er xotin janjali yoki kelishmovchiligi ko‘rsatib o‘tilmoqda.

“You mistake me, my dear. I have a high respect for your nerves. They are my old friends. I have heard you mention them with consideration these twenty years at least”. “Yoq azizam sen adashayapsan”. Men seni asablaringni juda hurmat qilaman. Axir ular meni qadrdon do‘stlarimku. Agar sen shu oxirgi yigirma yilni nazarda tutayotgan bo‘lsang unda sen haqsan. Ushbu misolda esa Janob Bennetning qanchalik darajada hazlkash va quvnoq insonligini tushunib yetsak bo‘ladi. Tarjima mobaynida biz “Sen meni adashtirayapsan emas balki - sen adashayapsan” tarzida kitobxinga tushunarli tarjimani amalga oshirdik ya’ni tarjimani qisqartirdik.

“You have a sweet room here, Mr. Bingley, and a charming prospect over the gravel walk. I do not know a place in the country that is equal to Netherfield”. Ushbu so‘zlar asarning bosh qahramonlaridan biri bo‘lmish Ezabetning Janob Binglining xonasi to‘g’risidagi fikridir, ya’ni tarjimada biz shunday deb tarjima qildik: Xonangiz betakror va shinam ekan Janob Bingli. Menimcha mamlakatda Nezerfildga o‘zshash go‘zal joy boshqa topilmasa kerak. Biz ushbu tarjimamizda qisqartirgan holda ma’noli tarjimani amalga oshirmoqchi bo‘ldik ya’ni agar biz bitta bitta sozma so‘z tarjima qilib o‘tirsak gapning ma’nosi va asarning ma’nosi

ham o‘zgarib qolgan bo‘lar edi. Shunga ko‘ra biz faqatgina aniq mazmunini saqalagan holda ushbu asardan olingan parchani tarjima qilishga harakat qildik.Ushbu qahramonlar asarda juda qiyin voqealarga duch keladilar ammo baribur o‘z g’urur va o‘z haqiqatlarini yengib o‘tadilar va oxirida birga qolishlik baxtiga erishadilar.

III bob bo‘yicha xulosa

Xulosa qilib aytganda badiiy asarda milliy koloritning berilishi to‘g’risida har xil tushuncha va konsepsiyalar mavjud va ushbu nazariya va konsepsiyalar yordamida biz tanlagan asarimizning tarjimasini amalga oshirdik. Tarjima mobaynida badiiy asarga tegishli bo‘lgan barcha ma’lumotlarga ega bo‘lgan holda asar yozilgan o‘sha davr to‘g’risida to‘liq ma’lumot olgan holda Angliya jamiyatining o‘sha davrlardagi holati va hokazolarni ko‘rb chiqdik. Badiiy asarning tarjimasi birinchi qaraganda juda oson tuyuladi ammo tarjimon tarjima jarayoniga kirishar ekan u albatta o‘ziga yarasha qiyinchiliklarga duch keladi. Bunday holatlarda unga yordamga ustoz tarjimonlar yozib qoldirgab foydali qo‘llanmalar yordam beradi.Chunki yosh tarjimonlarda hali unchalik badiiy asar tarjimasi borasida tajriba va mahorat yetmaydi. Biz ushbu bobda asarning muallifi hayoti va ijodiga alohida yondoshdik.Jeyn Ostinning o‘z opasi Kassandraga yozgan xatlaridan manbaa sifatida foydalandik. Asarning tarjimasi mobaynida biz eng avvalo bevosita tarjimani amalga oshirdik.Shunday qilib tarjima jarayonida bir qancha qiyinchiliklarga ham duch keldik.Chunki o‘zbek va ingliz tillari gap strukturasi o‘rtasida ancha farq mavjud va shunga o‘xshagan tafovudu muammolar tarjima jarayonida uchrab turadi va ularning yechimi kutilgan tarjimani amalga oshirgandan keyin ko‘rinadi.

XULOSA

Mazkur bitiruv malaklaviy ishimizda umumiy tarjima va badiiy tarjima xususida izlanishlar olib borildi.Undan tashqari badiiy asar sifatida tanlangan asar ustida to‘liq ishlandi.Yuqorida keltirib o‘tilgan ma’lumotlar bo‘yicha quyidagilarni keltirib o‘tish mumkin:

1. Tarjima bu juda katta va umumiy tushunchadir.Uning umumiyligi shundaki u o‘z ichiga jamiyatdagi barcha sohalarni olishi mumkin.Ya’ni tarjimaning ishtroki ushbu sohalarni yanada boyitadi va osonlashtiradi. Tarjima sohasi yillar va asrlar mobaynida rivoj topdi va bugungi kunga kelib jamiyat va insonlar hayotida ham o‘zining ajralmas o‘rni bor.

2. Tarjima sohasining ajralmas va eng muhim bo‘laklaridan biri bo‘lib badiiy tarjima hisoblanadi. Badiiy tarjima bu juda katta sohadir, ushbu sohadagi qiyinchiliklar va mashaqqatlar faqatgina badiiy tarjimonlargagina ma’lumdir. Badiiy tarjimaning qiyinchiliklarining asosiy sabablaridan biri sifatida tillar o‘rtasidagi tafovudlar

3. Badiiy asat tarjimasi juda qiyin jarayon bo‘lib,badiiy tarjimondan yuksak mahoratni talab etadi. Bunday turdagi matlarni tarjima qilish jarayonida tarjimon dastlab badiiy matnni muallifi yetkazmoqchi bo‘lgan xabarni yoki kitobxonga yetqazmoqchi bo‘lgan badiiy ta’sirni aniq va ravshan yetqazish emas balki badiiy tarjima shunday bir jarayonki unda his tuyg’u his hayajon ichki yoshirin tuyg’ular va qahramonlarning ichki kechinmalari ham to‘liq o‘z aksini topishi lozim. Tarjimon badiiy matn yoki asar tarjimaqilishning barcha o‘ziga hos xususiyatlarini bilishi va o‘sha xususiyatlarni tarjima jarayonida qo‘llay olishi lozim.

4. Badiiy asarni to‘g’ridan to‘g’ri Ingliz tilidan O‘zbek tiliga bevosita tarjima qilish dolzarb masala bo‘lib hisoblanadi. Chunki ushbu ikki til o‘rtasidagitafovutlar ya’ni gramatik qoidalar gap tarkibi so‘zlarning stilistik ishlatilishi yubdan farq qiladi.Shunga ko‘ra badiiy tarjimon nafaqat Ingliz tili qoidalarini mukammal bilishi balki o‘z tilini yuksak darajadagi mahoratli tilchisi boi’lishi lozim. Shuning uchun ham til o‘rganish jarayonida oldin o‘z ona tilini mukammal bilish talabi qoyilmaydi ya’nikim siz til o‘rganish mobaynida uni o‘z

ona tilingiz me’yorlari orqali o‘rganasiz nafaqat o‘rganasiz balki ikki yilni solishtirasiz ham shunda sizda yanada qiziqish oshib boraveradi. Bunda esa tarjimaning roli juda beqiyosdir, chunki tarjima orqali tilni yanada chuqurroq va qiziqarliroq o‘rganasiz.

5. Ingliz tilidan o‘zbek tiliga bevosita amalga oshirilgan tarjimani sizga taqdim etduk.Ushbu tarjima jarayonida uchragan tafovutlar ikki tilning gramatik jihatdan farqlanishi gap tarkibning har xilligi tarjima mobaynida ancha muammo hosil qildi. Badiiy asar tarjimasi boshqa turdagi matnlarning tarjimasidan anchagina farq qiladi va u anchagina murakkab jarayon bo‘lib hisoblanadi. Chunki bafiiy matnlarni tarjimasida tarjimonda yuksak ijodkorlilik va mahorat talab etiladi. Badiiy asarning tarjimasida his hayajon, tuyg’ular chuqur aks ettiriladi va ularni qandau qilib tarjima qilish tarjimonga bog’liq bo‘lgan masaladir. Tarjima nazariyasida Ingliz tilidan O‘zbek tiliga bevosita tarjima qilish masalasi chuqurroq o‘rganilishi va ushbu tajribalarni amaliyotda qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat va yengilmas kuch. – T. Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
2. Karimov.I.A. O‘zbekiston o‘qituvchilariga va murabbiylariga tabrik, Xalq so‘zi, 2001 yil 29 sentyabr
3. Barkamol avlod orzusi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ni amalga oshirish borasidagi publisistik mulohazalar. – Toshkent,: “Sharq” nashriyot-matbaa konserni bosh tahririyati, 1999. – 184 b.
4. Badiiy tarjimaning aktual masalalari, Toshkent: “Fan”, 1977. 156 b.
5. Badiiy tarjima do‘stlik quroli (maqolalar to‘plami). Toshkent: “O‘qituvchi”,1974.
6. Komilov.N , Bu qadimiy san’at. “Tarjima san’ati” maqollar to‘plami. G’ofur G’ulom nomidagi Adabiyot va san’ati nashriyoti, - Toshkent, 1976.
7. Mo‘minov O., Turg’unov R., Rashidova A., Alimova D., - Translation – Yozma tarjima – Pismenniy perevod. –T., 2008, - 136b.
8. Musaev Q “Tarjima nazariyasi va asoslari” “Fan” Toshkent 2006 - 350b.
9. Javbo‘riev M. Badiiy tarjimada milliy xarakter va tarixiy davr koloritini qayta yaratish. Dissertatsiya, Toshkent, 1991.
10. Sirojiddinov. Sh., Odilova G., Badiiy tarjima asoslari. – T., 2011.
11. Sattorova S. Tarjima va xalqaro adabiy jarayon Tarjima san'ati (maqolalar to‘plami): 6- kitob. – Toshkent: Adabiёt va san'at, 1985. – B. 127
12. Sharipov J. Badiiy tarjimalar va mohir tarjimonlar. – Toshkent: Fan, 1972. – 258 b.
13. Vladimirova N. Milliylikni tarjimada aks ettirish muammosi. Tarjima sa`ati. T., 1973.
14. Tarjima san’ati. Maqolalar to‘plami. 4-kitob / To‘plovchi T. Jo‘raev. – Toshkent: Adabiyot va san'at, 1978. – 328 b.
15. Tarjimashunoslikka doir tadqiqotlar / Ma'sul muharrir: f.f.d J. Sharipov. – Toshkent: O‘qituvchi, 1975. – 199 b.

16. Hazratqulov M. “Uslub va tarjima haqida ba’zi kuzatishlar” Tarjima san’ati. 4-kitob. – T., 1978.165b

17. G’afurov I., Mo‘minov O., Qambarov N., Tarjima nazariyasi. – T., 2012

18. Саломов Ғ. Таржима назариясига кириш. Тошкент 1976 – 250б.

19. Саломов. Ғ “Таржима назариясига кириш”. Ўқитувчи нашриёти.- Тошкент, 1978 – 166б.

20. Саломов. Ғ Таржима назарияси асослари.- Тошкент, 1983.

21. Саломов Ғ Дўстлик кўприклари - Тошкент, - 1979.

22. Саломов. Ғ Н.Комилов. Таржимон маҳорати. Фан нашриёти.Т.,- 1979 – 170б.

23. Шомухаммедов. Ш. Гуманизм абадийлик ялови. Т.-, 1974 – 300б.

24. Федоров. А.В. Основы общей теории перевода. Издательство Высшая школа, - 1968 – 204с.

25. Сергей В и Сидер Ф. Непереводимое в переводе. Сб. Мастерство перевода, -1970 – 156с.

26. Бархударов Л. С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975 – 265с.

Foydalanilgan lug’at va ensiklopediyalar

27. Butayev Sh., Irisqulov A. Inglizcha O`zekcha , O`zbekcha Inglizcha lug`at. T. «Fan « 2009.

28. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o‘zbekcha lug’ati / N.Hotamov, B.Sarimsoqov. – Toshkent: O‘qituvchi, 1979. – 230 b.

29. Apperson G.L. English Proverbs and Proverbial Phrases. – London. – New York, 1929. – 499 p.

30. Collins Dictionary of English Language. – London; Glasgoe, 1999. – 1690 p.

31. Dictionary of Contemporary English. – Editor-in-Chief Procter P. – London: Papermark, 1998. – XXXIX, 1303 p.
32. Hornby A.S. e.a. The Advanced Learner's Dictionary of Current English. – London: Oxford Univ. Press, 1991. – 947 p. (ALD).
33. Hornby A.S. Oxford student's dictionary of Content English. – Oxford: Oxford University press, 1984. – 769 p.
34. Longman Dictionary of Contemporary English. – London: Longman, 1997. – 1229 p.
35. The Concise Oxford Dictionary. – Ed. by Sykes J.B. – Oxford: Oxford University Press, 1992. – 1312 p.
36. The Kenkyusha Dictionary of Current English Idioms., ed. by Sanki Ichikawa, Tokyo, 1993 (Kenk.0. – 990 p.
37. The Oxford English Dictionary of The English Language / Ed. by James A.Y. Murray. – Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1993. – 1405 p. (OED)
38. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford: Oxford University press, 1994.

Internet manbalari

39. www Google.com
40. www.wikipedia.com
41. www.ziyonet.uz
42. www.pedagog.uz
43. www.scop.ac.uk
44. www.univer.scotland.ac.uk
45. www.referatlar.uz
46. www. Google.co-uz
47. ABBYY. Lingvo x5 – 2011

Pride and Prejudice

By Jane Austen

Chapter 1

It is a truth universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune, must be in want of a wife.

However little known the feelings or views of such a man may be on his first entering a neighbourhood, this truth is so well fixed in the minds of the surrounding families, that he is considered the rightful property of some one or other of their daughters.

"My dear Mr. Bennet," said his lady to him one day, "have you heard that Netherfield Park is let at last?"

Mr. Bennet replied that he had not.

"But it is," returned she; "for Mrs. Long has just been here, and she told me all about it."

Mr. Bennet made no answer.

"Do you not want to know who has taken it?" cried his wife impatiently.

"*You* want to tell me, and I have no objection to hearing it."

This was invitation enough.

"Why, my dear, you must know, Mrs. Long says that Netherfield is taken by a young man of large fortune from the north of England; that he came down on Monday in a chaise and four to see the place, and was so much delighted with it, that he agreed with Mr. Morris immediately; that he is to take possession before Michaelmas, and some of his servants are to be in the house by the end of next week."

"What is his name?"

"Bingley."

"Is he married or single?"

"Oh! Single, my dear, to be sure! A single man of large fortune; four or five thousand a year. What a fine thing for our girls!"

"How so? How can it affect them?"

"My dear Mr. Bennet," replied his wife, "how can you be so tiresome! You must know that I am thinking of his marrying one of them."

"Is that his design in settling here?"

"Design! Nonsense, how can you talk so! But it is very likely that he *may* fall in love with one of them, and therefore you must visit him as soon as he comes."

"I see no occasion for that. You and the girls may go, or you may send them by themselves, which perhaps will be still better, for as you are as handsome as any of them, Mr. Bingley may like you the best of the party."

"My dear, you flatter me. I certainly *have* had my share of beauty, but I do not pretend to be anything extraordinary now. When a woman has five grown-up daughters, she ought to give over thinking of her own beauty."

"In such cases, a woman has not often much beauty to think of."

"But, my dear, you must indeed go and see Mr. Bingley when he comes into the neighbourhood."

"It is more than I engage for, I assure you."

"But consider your daughters. Only think what an establishment it would be for one of them. Sir William and Lady Lucas are determined to go, merely on that account, for in general, you know, they visit no newcomers. Indeed you must go, for it will be impossible for *us* to visit him if you do not."

"You are over-scrupulous, surely. I dare say Mr. Bingley will be very glad to see you; and I will send a few lines by you to assure him of my hearty consent to his marrying whichever he chooses of the girls; though I must throw in a good word for my little Lizzy."

"I desire you will do no such thing. Lizzy is not a bit better than the others; and I am sure she is not half so handsome as Jane, nor half so good-humoured as Lydia. But you are always giving *her* the preference."

"They have none of them much to recommend them," replied he; "they are all silly and ignorant like other girls; but Lizzy has something more of quickness than her sisters."

"Mr. Bennet, how *can* you abuse your own children in such a way? You take delight in vexing me. You have no compassion for my poor nerves."

"You mistake me, my dear. I have a high respect for your nerves. They are my old friends. I have heard you mention them with consideration these last twenty years at least."

"Ah, you do not know what I suffer."

"But I hope you will get over it, and live to see many young men of four thousand a year come into the neighbourhood."

"It will be no use to us, if twenty such should come, since you will not visit them."

"Depend upon it, my dear, that when there are twenty, I will visit them all."

Mr. Bennet was so odd a mixture of quick parts, sarcastic humour, reserve, and caprice, that the experience of three-and-twenty years had been insufficient to make his wife understand his character. *Her* mind was less difficult to develop. She was a woman of mean understanding, little information, and uncertain temper. When she was discontented, she fancied herself nervous. The business of her life was to get her daughters married; its solace was visiting and news.

G’urur va Andisha

Jeyn Ostin asari

1-bob

Agar biz haqiqatga yuz tutadigan bo‘lsak, har qanday inson yaxshi kelajak qurish niyatida bo‘lar ekan u turmush qurish haqida ya’ni omadli turmush to‘g’risida o‘ylaydi.Shunday qilibuylanish niyatida bo‘lgan har qanday erkak birinchi bo‘lib yaqinidagilardan ya’ni qo‘shni qizlar orasidan o‘ziga juft qidira boshlaydilar.Mening azizim Janob Bennet, eshitdingizmi Neserfild Parkni yangi egasi paydo bo‘libdi, deb so‘rabdi Bennetni ng xotini bir kuni undan?Janob Bennet eshitmaganligini aytdi.Haqiqatdan ham shunday ekan dedi.Bennetni xotini yana shu mavzuga qaytib, chunki hozirgina Long Honim kelib ketdi va men undan hammasini so‘rab oldim takidladi u yana bir bor.Janob Bennet boshqa gap qo‘shmadi.“ Siz haqiqatdan ham u yerga kim egalik qilayotganiga qiziqmayapsizmi? Deb baqirib yubordi Bennetning xotini sabrsizlik bilan.Sen kimligini aytmoqchimisan o‘zi, men eshitishga tayyorman dedi Janob Bennet.Ushbu so‘zlar gapni boshlashga yaxshi boxona bo‘ldi.O, mening azizim sen bu haqda bilishing lozim, Long Honimning aytishicha Neserfildni Angliyaning shimolidan bo‘lgan yosh va badavlat bir Janob olgan emish ; undan tashqari Dushanba kuni u vaqtinchalik yuklari bilan bu yerlarni ko‘rib ketgan va unga bizning joylar juda yoqgan emish shuning uchun ham u Janob Morris bilan osongina kelishib kelasi haftada xizmatkorlari bilan buyerlarga ko‘chib kelishini aytibdi. Uning ismi nima ekan so‘radi Bennet?Bingli xotini javob berdi.U uylanganmi yoki bo‘ydoq ekanmi? So‘radi Bennet.O u bo‘ydoq ekan malumot ishonarli! Yosh uylanmagan va boy porloq kelajakli bir yilga 4 yoki 5 ming funt daromadli va qizlarimizga juda yaxshi imkoniyatdir dedi Bennet Honim.Qanaqasiga dedi Janob Bennet? Buni ularga nima aloqasi bor dedi u? Mening azizim Janob Bennet, nahotki siz tushunmayotgan bo‘lsangiz a? Tushunsangizchi men u bizning biror bir qizimizni yoqtirib qolib uylanishi to‘g’risida gapirayapman dedi Bennet Honim.Uning buyerga k’ochishidan maqsadi ham shumi? So‘radi

Janob Bennet.Maqsad! Bo‘lmagan gap, bu gapni qayerdan olaqoldiz! Lekin agar u biror bir qizimizni sevib qolsa juda ajoyib bo‘lar edida, dedi Honim Bennet, aytgancha u ko‘chib kelganidan so‘ng undan xabar olib qoying hurmat manosida.

Mening u yerga borishimdan nima mani, bunga xojat yoq! Sen o‘zing qizlarni olib borishing mumkin, yoki ularni o‘zini ham jo‘natishing mumkin, eng to‘grisi esa faqatgina o‘zing borgin Janob Bingli seni sevib qoladi o‘shanda , seni ham qizlaringdan qolishmaydigan go‘zalliging bor.O azizim siz meni yerga urayapsiz. To‘g’ri meni o‘zimga yarasha go‘zalligim bo‘lgan, ammo hozir men hechkimga va hechnimaga davo qilmayman. Agar ayolning 5 ta voyaga yetgan qizi bo‘lsa unda u o‘z go‘zalligi to‘g’risida o‘ylashdan to‘xtaydi.Bunday holatlarda ayol o‘lashiga arziydigan go‘zalligi bo‘lmaydi dedi Janob Bennet.Lekin azizim siz qo‘shnichilik qonunchiligi nuqtai nazaridan uni ko‘rishga borishingiz kerak dedi Bennet Honim.Shuni senga aytishim lozimki buni menga umuman qizig’I yoq dedi Janob Bennet. Ammo hech bo‘lmaganda qizlaringizni o‘ylang. Axir o‘ylab ko‘ring agar ulardan biri Bingliga yoqib qolsa qanday ajoyib bo‘lar edi. Ser Uilliyam va Lukas Honim ham shunday niyatda u yerga borishmoqchi, axir ular uncha bunchaga yangi mehmonlarnikiga borishmaydiku. Shuning uchun ham siz borishingiz kerak bo‘lmasam bizni u yerga borishimiz mumkin bo‘lmaydi. Sen madaniyatni unutayapsan. Mayli men Janob Bingliga bir ikki o‘ljachalar taslab qoyaman, u sizlarni ko‘rganidan hursand bo‘ladi, undan tashqari men unga suhbat o‘rtasida go‘zal va betakror qizlarim to‘g’risida aytib o‘taman, ayniqsa kenjatoyimiz Lizzi to‘grisida.Men unday qilishingni xoxlamiyman. Lizzi boshqa qizlardan ustun yoki boshqacha emas; va u Jeyn kabi go‘zal emas, yoki Lidiyadek hazilkashham emas. Lekin siz nimagadur har doim Lizzini hammaga maqtaysiz. Boshqa qizlaring to‘g’risida gapiriladigan gap ham yoq, ularnig hammasi axmoq qizlar xuddi qolgan qizlarday; lekin Lizzida boshqa opa singillarida yoq intilish bor. Janob Bennet qanday qilib siz o‘z farzandlaringizni thqirlashingiz mumkin? Siz

meni jig’imga ataylabdan tegayapsiz. Sizni meni asablarimga rahmingiz kelmaydi.Azizam sen menga noto‘gri baho beryapsan. Men seni asablaringni juda hurmat qilaman. Axir sening asablaring meni eskidan qadrdon do‘stlarimku. Men shu oxirgi yigirma yil davomida sen endigina ular haqida o‘ylaganingga hayron qolayapman. O siz meni dardimni bilmaysiz.Lekin men sening tezgina tuzalib boy yosh va yiliga 4 ming mablag’i bor bizga qo‘shnilikka kelayotgan erkaklarni ko‘rishingni tilayman.